CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
PAOLO MENGOZZI
prezentate la 30 aprilie 2009 [1]

I — Antecedentele, procedura și concluziile părților

1. Prin Decizia C (2004) 4221 final din 26 octombrie 2004, privind o procedură de aplicare a articolului 81 [CE] (cazul COMP/F-1/38.338 – PO/Ace) (denumită în continuare „decizia în litigiu”), Comisia Comunităților Europene a stabilit, la articolul 1 din decizia menționată, că William Prym GmbH & Co. KG și Prym Consumer GmbH & Co. KG au încălcat articolul 81 alineatul (1) CE întrucât au participat la o serie de acorduri împărțind sau contribuind la împărțirea, pe de o parte, a piețelor produselor, prin segmentarea pieței europene a articolelor de mercerie dure, și, pe de altă parte, a piețelor geografice, prin segmentarea pieței europene a acelor, împreună cu două întreprinderi britanice și cu filialele acestora, și anume, pe de o parte Coats Holdings Ltd și J&P Coats Ltd (denumite în continuare, împreună, „grupul Coats”) și, pe de altă parte, Entaco Group Ltd și Entaco Ltd (denumite în continuare, împreună, „grupul Entaco”).

2. La articolul 2 din decizia în litigiu, Comisia a aplicat recurentelor o amendă de 30 de milioane de euro.

3. În decizia în litigiu, Comisia a stabilit această amendă în funcție de gravitatea și de durata încălcării, și anume cele două criterii menționate atât la articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 al Consiliului din 6 februarie 1962, Primul regulament de punere în aplicare a articolelor [81] și [82] din tratat [2], cu modificările ulterioare (denumit în continuare „Regulamentul nr. 17”) cât și la articolul 23 alineatul (3) din Regulamentul (CE) nr. 1/2003 al Consiliului din 16 decembrie 2002, privind punerea în aplicare a normelor de concurență prevăzute la articolele 81 și 82 din tratat [3]. Pentru a calcula cuantumul amenzii aplicate recurentelor în decizia în litigiu, Comisia a utilizat de asemenea, fără să o menționeze totuși în mod expres, metoda prevăzută de Liniile directoare din 1998 privind metoda de stabilire a amenzilor aplicate în temeiul articolului 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17 și al articolului 65 alineatul (5) din Tratatul CECO [4] (denumite în continuare „liniile directoare”).

4. Astfel, în privința gravității încălcării, examinată la punctele 317-321 din motivele deciziei în litigiu, Comisia a ținut seama de natura încălcării, de „incidența reală [a acesteia] asupra pieței”, precum și de dimen-

1 — Limba originală: franceza.

2 — JO 1962, 13, p. 204, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 3.
3 — JO 2003, L 1, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 167.
4 — JO C 9, p. 3, Ediție specială, 08/vol. 3, p. 69.

siunea pieței geografice în cauză. Pe baza acestor factori, Comisia a conchis că întreprinderile părți la înțelegerea în cauză au săvârșit o încălcare „foarte gravă", fiind determinată, în consecință, să stabilească cuantumul de pornire al amenzii pentru recurente la 20 de milioane de euro.

5. În ceea ce privește durata încălcării, Comisia a constatat că aceasta s-a întins pe o perioadă de cel puțin cinci ani și trei luni, și anume de la 10 septembrie 1994 la 31 decembrie 1999. În consecință, aceasta a majorat cuantumul de pornire cu 50 % pentru a ține seama de durata încălcării. Comisia a stabilit astfel cuantumul de bază al amenzii recurentelor la 30 de milioane de euro.

6. Prin urmare, la punctul 331 din motivele deciziei în litigiu, Comisia a refuzat să recunoască recurentelor beneficiul circumstanțelor atenuante, subliniind în special că încetarea anticipată a acordului ilegal nu a fost consecința unei intervenții din partea sa și că aceasta a luat deja în considerare, la momentul stabilirii duratei încălcării, o astfel de încetare anticipată.

7. În plus, Comisia a considerat că numai grupul Entaco a îndeplinit condițiile prevăzute la punctul B din Comunicarea Comisiei din 18 iulie 1996 privind neaplicarea sau reducerea cuantumului amenzilor în cauzele având ca obiect înțelegeri [5] (denumită în continuare „comunicarea privind cooperarea"). Cuantumul total al amenzii aplicate recurentelor prin decizia în litigiu s-a ridicat, așadar, la 30 de milioane de euro.

8. Prin cererea depusă la grefa Tribunalului de Primă Instanță al Comunităților Europene la 28 ianuarie 2005, recurentele au solicitat, în principal, anularea deciziei în litigiu în măsura în care le privea și, în subsidiar, anularea sau reducerea amenzii la care au fost condamnate în solidar.

9. În Hotărârea din 12 septembrie 2007 (denumită în continuare „hotărârea atacată") [6], Tribunalul a admis în parte acțiunea în măsura în care aceasta avea ca obiect reducerea amenzii, constatând că recurentelor li s-a refuzat în mod greșit beneficiul punctului D alineatul (2) din comunicarea privind cooperarea pentru necontestarea faptelor constatate în comunicarea privind obiecțiunile adresată de Comisie la 15 martie 2004. În consecință, în cadrul competenței sale de fond, în sensul articolului 229 CE, Tribunalul a redus cuantumul amenzii aplicate recurentelor la 27 de milioane de euro. Acesta a respins acțiunea pentru restul capetelor de cerere. În cadrul soluționării cererii privind cheltuielile de judecată, Tribunalul a obligat

5 — JO C 207, p. 4.
6 — Prym și Prym Consumer/Comisia (T-30/05, Rec., p. II-107).

recurentele să suporte 90 % din propriile cheltuieli de judecată, precum și 90 % din cheltuielile de judecată efectuate de Comisie, aceasta din urmă suportând restul cheltuielilor de judecată.

II — Analiza juridică

A — *Observații preliminare*

10. Prin actul depus la grefa Curții la 30 noiembrie 2007, recurentele au introdus recurs împotriva hotărârii atacate, solicitând Curții, în principal, anularea hotărârii menționate în măsura în care aceasta le cauzează un prejudiciu și anularea deciziei în litigiu în măsura în care le privește. În subsidiar, recurentele solicită anularea sau reducerea amenzii care le-a fost aplicată la articolul 2 din decizia în litigiu și trimiterea cauzei Tribunalului spre rejudecare. Acestea solicită de asemenea obligarea Comisiei la plata cheltuielilor de judecată aferente întregii proceduri.

11. În memoriul său în răspuns, Comisia solicită Curții respingerea recursului și obligarea recurentelor la plata cheltuielilor de judecată.

12. S-au ascultat pledoariile părților în cadrul ședinței care a avut loc la 5 martie 2009.

13. În susținerea recursului, recurentele invocă cinci motive. Primele două motive, întemeiate pe încălcarea dreptului la apărare și pe denegarea de dreptate, susțin că hotărârea atacată ar trebui anulată (în întregime). Celelalte trei motive, astfel cum vom explica în continuare mai pe larg, se referă, toate, numai la stabilirea cuantumului amenzii aplicate recurentelor în solidar și nu ar putea, așadar, dacă cel puțin unul dintre acestea ar trebui admis, să determine decât anularea în parte a hotărârii atacate și, eventual, modificarea deciziei în litigiu dacă, în conformitate cu articolul 61 primul paragraf din Statutul Curții de Justiție, Curtea ar constata că litigiul se află în stare de a fi judecat.

14. Cu toate acestea, subliniem de la început că, în opinia noastră, niciunul dintre motivele invocate de recurente în susținerea recursului nu trebuie să determine anularea, fie și parțială, a hotărârii atacate, chiar dacă, în anumite privințe, motivarea reținută în aceasta din urmă nu este exceptată de orice critică, astfel cum vom expune în continuare.

B — *Cu privire la primul motiv de recurs, întemeiat pe încălcarea dreptului la apărare, în special a dreptului de a fi ascultat*

1. Considerațiile Tribunalului

15. La Tribunal, recurentele au susținut că le-a fost încălcat de către Comisie dreptul la apărare prin scindarea unei proceduri inițial unice, denumită „articole de mercerie", în două proceduri distincte, și anume, pe de o parte, cea numită „articole de mercerie: ace" (denumită în continuare „cazul «ace»"), în care s-a emis decizia în litigiu, și, pe de altă parte, cea numită „articole de mercerie: închizători" (denumită în continuare „cazul «închizători»"). Acestea au afirmat că, dacă Comisia le-ar fi respectat dreptul de a fi ascultate, ar fi arătat instituției comunitare că cuantumul amenzii aplicate în decizia în litigiu trebuia stabilit în cadrul unei aprecieri globale, în temeiul conexității existente între cazul „ace" și cazul „închizători". Or, recurentele au subliniat că Comisia nu a ținut seama de cazul „închizători" în cadrul deciziei în litigiu, ceea ce a condus la aplicarea unei amenzi mult mai mari recurentelor în această din urmă decizie (aproximativ 8,9 % din cifra de afaceri globală mondială a recurentelor) în comparație cu cea care li s-ar fi aplicat dacă cele două cazuri ar fi fost examinate împreună.

16. Tribunalul a respins argumentația menționată. Acesta a constatat mai întâi, la punctul 61 din hotărârea atacată, că respectiva comunicare privind obiecțiunile transmisă recurentelor la 15 martie 2004 purta titlul univoc de „Comunicare privind obiecțiunile în procedura PO/articole de mercerie: ace» și că, prin urmare, recurentele știau, cel mai târziu la această dată, că o procedură distinctă privind piața acelor fusese inițiată de Comisie. În opinia Tribunalului, recurentele erau astfel în măsură să se apere împotriva divizării procedurilor, în răspunsul lor la respectiva comunicare privind obiecțiunile.

17. La punctele 63-66 din hotărârea atacată, Tribunalul a adăugat:

„63 În ceea ce privește argumentele privind plafonul de 10 % și o pretinsă obligație a Comisiei de a efectua o «apreciere globală» a cazurilor «ace» și «închizători», trebuie arătat că articolul 23 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003 prevede numai că amenda pentru fiecare participant la încălcare nu trebuie să depășească 10 % din cifra de afaceri totală realizată în cursul exercițiului financiar precedent. Această dispoziție nu face referire la suma diverselor amenzi aplicate unei societăți. Dacă recurentele au săvârșit efectiv încălcări distincte, faptul că încălcările s-au stabilit în mai multe decizii sau într-o singură decizie este lipsit de importanță. Singura problemă care se pune este, așadar, de a ști dacă în realitate este sau nu este vorba despre încălcări distincte.

64 În acest context, dreptul Comisiei de a disocia, precum și de a conexa procedurile pentru motive obiective a fost recunoscut implicit în Hotărârea Tribunalului din 15 iunie 2005, Tokai Carbon și alții/Comisia (T-71/03, T-74/03, T-87/03 și T-91/03, [...], denumită în continuare «Hotărârea Tokai II»). La punctul 118 din această hotărâre, Tribunalul a constatat că se putea permite Comisiei să aplice SGL Carbon, una dintre reclamantele în această cauză, trei amenzi distincte (în două decizii), respectând, fiecare, limitele stabilite de articolul 15 alineatul (2) din Regulamentul nr. 17, cu condiția ca SGL Carbon să fi săvârșit trei încălcări distincte ale dispozițiilor articolului 81 alineatul (1) CE.

65 În speță, situația nu este pe deplin comparabilă cu cea în care s-a pronunțat Hotărârea Tokai II, punctul 64 de mai sus, întrucât cazurile «ace» și «închizători» se suprapun, în opinia reclamantelor, în ceea ce privește originea lor, piețele relevante, perioada acoperită de încălcări și întreprinderile în cauză. Astfel, recurentele semnalează că definiția pieței care figurează în comunicarea privind obiecțiunile în cazul «închizători» corespunde «aproape cuvânt [cu] cuvânt» cu cea expusă în considerentul (46) al deciziei [în litigiu].

66 Totuși, aceste afirmații nu pot fi verificate decât după adoptarea deciziei în cazul «închizători». În cadrul procedurii orale, Comisia a confirmat că procedura administrativă în cazul «închizători» nu era finalizată și că nu se adoptase încă nicio decizie. În consecință, toate presupunerile privind eventuala finalitate a acesteia și pretinsa lipsă a unor motive obiective pentru divizarea procedurilor (a se vedea, cu privire la această cerință, punctele 119-124 din Hotărârea Tokai II, punctul 64 de mai sus) sunt de natură speculativă și nu sunt susceptibile să pună în discuție legalitatea deciziei [în litigiu]."

2. Argumentația părților

18. În prezentul motiv de recurs, recurentele arată că Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept statuând, la punctul 61 din hotărârea atacată, că acestea cunoșteau, cel puțin de la data comunicării privind obiecțiunile din 15 martie 1994, că o procedură distinctă privind piața acelor ar fi inițiată de Comisie și că, prin urmare, acestea erau în măsură să se apere împotriva divizării procedurii. În opinia recurentelor, simpla cunoaștere a divizării procedurii nu este suficientă pentru a le permite să își exercite în mod eficient dreptul la apărare. Potrivit acestora, Comisia ar fi trebuit să indice faptele și motivele în temeiul cărora a procedat la divizarea procedurii, comunicarea privind obiecțiunile din 15 martie 1994 relevând numai faptul că Comisia considera comportamentul recurentelor în domeniul „articolelor de mercerie: ace" drept o încălcare autonomă în raport cu acțiunile în domeniul „articolelor de mercerie: închizători". În opinia recurentelor, eroarea de drept săvârșită de Tribunal ar avea drept

consecință privarea acestora de posibilitatea de a arăta că exista un număr considerabil de elemente, expuse în recursul formulat, care indicau că actele săvârșite în cazurile „ace” și „închizători” trebuiau considerate, cel puțin în parte, o încălcare unică și continuă în sensul articolului 23 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003. În cadrul ședinței, recurentele au subliniat că formulaseră la Tribunal o acțiune în anulare împotriva Deciziei C (2007) 4257 final a Comisiei din 19 septembrie 2007 în cazul COMP/E-1/39.168 – Articole de mercerie metalice și din plastic, închizători [7] (denumită în continuare „decizia «închizători»”).

19. În memoriul său în răspuns, Comisia apreciază, pe de o parte, că acest motiv trebuie respins ca inadmisibil în măsura în care recurentele invocă pentru prima oară că a patra încălcare identificată în decizia „închizători” constituie o încălcare unică și continuă cu încălcarea constatată în decizia în litigiu. Astfel, în opinia Comisiei, recurentele nu ar fi formulat în niciun moment o asemenea pretenție, chiar mai generală, la Tribunal. Comisia face trimitere în această privință în special la punctele 12-23 din cererea introductivă a acțiunii la Tribunal, potrivit cărora recurentele ar fi afirmat că, dacă ar fi avut cunoștință despre divizarea celor două proceduri, acestea ar fi arătat că amenda nu putea să depășească plafonul de 10 % din cifra de afaceri în cele două proceduri. Pe de altă parte, Comisia consideră de asemenea inadmisibilă și, în subsidiar, neîntemeiată, afirmația recurentelor potrivit căreia Comisia ar fi încălcat obligația de motivare procedând la divizarea procedurii.

3. Apreciere

a) Cu privire la întinderea motivului de recurs și la admisibilitatea acestuia

20. Cu titlu preliminar, trebuie amintit că, în cadrul recursului, competența Curții este în principiu limitată la aprecierea soluției legale care a fost dată motivelor dezbătute la instanța de fond [8]. Prin urmare, o parte nu poate, în principiu, să invoce pentru prima oară la Curte un motiv pe care nu l-a invocat la Tribunal în măsura în care acest fapt ar permite Curții să controleze legalitatea soluției reținute de Tribunal având în vedere motive pe care acesta nu a avut ocazia să le cunoască [9].

21. În prezenta cauză, este cert că, în fața Tribunalului, în cadrul unui motiv întemeiat pe încălcarea normelor fundamentale de

7 — Această acțiune, în prezent aflată pe rolul Tribunalului, este înregistrată cu numărul de referință T-454/07.

8 — A se vedea în acest sens printre altele Hotărârea din 1 februarie 2007, Sison/Consiliul (C-266/05 P, Rep., p. I-1233, punctul 95 și jurisprudența citată).

9 — A se vedea în acest sens Hotărârea Sison/Consiliul, citată anterior.

procedură, recurentele au invocat o încălcare a dreptului lor de a fi ascultate întrucât nu și-au putut prezenta observațiile cu privire la divizarea procedurii „ace” și a procedurii „închizători” înainte de adoptarea deciziei în litigiu.

22. Recurentele reiau, în cadrul recursului, această argumentație criticând mai exact punctul 61 din hotărârea atacată, dar par să își extindă motivul la „încălcarea dreptului la apărare, în special a celui de a fi ascultate”, fără să pretindă, pe de altă parte, că Tribunalul însuși ar fi încălcat un asemenea drept în cadrul procedurii în care s-a pronunțat hotărârea atacată. Or, dreptul de a fi ascultat nu este decât o modalitate de exercitare a dreptului la apărare. În consecință, considerăm că examinarea primului motiv de recurs trebuie limitată la a verifica dacă Tribunalul a respins în mod întemeiat obiecția invocată de recurente privind încălcarea dreptului de a fi ascultate.

23. Înainte de această examinare, trebuie să se răspundă la cele două motive de inadmisibilitate invocate de Comisie. Precizăm de la început că, în opinia noastră, acestea ar trebui respinse.

24. În primul rând, în ceea ce privește cel dintâi fine de neprimire, trebuie subliniat mai întâi că motivul de recurs, astfel cum tocmai l-am delimitat, întemeiat pe încălcarea dreptului de a fi ascultat, nu constituie în niciun caz un motiv nou, care nu ar fi făcut obiectul unei dezbateri în fața instanței de fond și asupra căruia, în conformitate cu jurisprudența, Curtea nu ar putea în principiu să se pronunțe în cadrul recursului [10].

25. În continuare, în memoriul său în răspuns, Comisia manifestă o anumită ezitare în ceea ce privește calificarea obiecției pretinse noi, invocate de recurente, raportându-se la existența unei încălcări unice și continue în cadrul celor două proceduri, „ace” și „închizători”, evocând, atât un „argument” nou, cât și un „motiv” nou [11].

26. Este adevărat că, deși această calificare părea esențială pentru a admite sau a nu admite un motiv de inadmisibilitate întemeiat pe prezentarea unui motiv nou în fața Curții care se pronunță asupra recursului, Curtea examinează relativ rar acest aspect, limitându-se uneori să califice o obiecție sau alta drept „argument” și să admită admisibilitatea acesteia fără să urmărească în prealabil să examineze dacă nu este vorba, de fapt, despre un motiv [12] sau, mai criticabil și, din punctul nostru de vedere, eronat, să asimileze regimului inadmisibilității invocării unor

10 — A se vedea jurisprudența citată la nota de subsol 8.

11 — A se vedea în acest sens punctul 3 din memoriul în răspuns.

12 — A se vedea în acest sens, în ceea ce privește admisibilitatea argumentelor întemeiate pe Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, Hotărârea din 18 ianuarie 2007, PKK și KNK/Consiliul (C-229/05 P, Rep., p. I-439, punctul 66), în care Curtea a precizat că, „[…] în cadrul unui recurs, recurentul poate invoca orice argument pertinent, cu condiția doar ca recursul să nu modifice obiectul litigiului dedus judecății Tribunalului. Contrar celor afirmate de Consiliu, nu există nicio obligație ca fiecare argument invocat în recurs să fi făcut în prealabil obiectul unei discuții în primă instanță. O restricție în acest sens nu poate fi acceptată, întrucât ea ar lipsi procedura recursului de o parte importantă din sensul său”.

motive noi orice argument dezvoltat de recurente în cadrul recursului în susținerea unui motiv și să concluzioneze cu privire la inadmisibilitatea argumentului menționat [13].

27. În ceea ce ne privește, considerăm că trebuie să se verifice în prezenta cauză dacă invocarea obiecției întemeiate pe existența unei încălcări unice se bazează pe temeiul juridic distinct al motivului având ca fundament încălcarea dreptului de a fi ascultat, caz în care această primă obiecție trebuie considerată un motiv de drept distinct și nou care trebuie declarat inadmisibil, întrucât a fost invocat pentru prima oară la Curte, sau dacă această obiecție este invocată doar în susținerea motivului întemeiat pe încălcarea dreptului de a fi ascultat, caz în care nu este vorba, așadar, despre un argument care trebuie declarat admisibil [14].

28. Or, în speță, reiese din recurs, precum și din memoriul în răspuns al Comisiei că obiecția întemeiată pe existența unei încălcări unice și continue, care cu siguranță nu a fost invocată în acești termeni la Tribunal, nu părea să fie formulată ca o consecință a pretinsei nerespectări de către Comisie a dreptului de a fi ascultat. Astfel, recurentele menționează în mod expres, în special la punctele 12 și 13 din recurs, incidențele pe care le-ar fi avut acest pretins viciu de procedură, pe care acestea le dezvoltă în secțiunea din recurs intitulată „Efecte ale erorii procedurale asupra situației materiale a recurentelor”, făcând referire la jurisprudența potrivit căreia încălcarea dreptului de a fi ascultat nu poate conduce la anularea unui act decât dacă procedura ar fi putut să ajungă la un rezultat diferit în lipsa unei asemenea neregularități [15]. În consecință, numai pentru a demonstra incidența pe care ar fi avut-o pretinsa încălcare a dreptului de a fi ascultat asupra situației lor și asupra deciziei în litigiu, recurentele expun, în recursul formulat, argumentația potrivit căreia existau numeroase elemente care indicau că actele săvârșite în cazurile „ace” și „închizători” trebuiau considerate o încălcare unică și continuă. Prin urmare, este vorba despre o obiecție formulată numai pentru susținerea motivului de drept întemeiat pe încălcarea dreptului de a fi ascultat. În consecință, această obiecție trebuie considerată un argument care trebuie declarat admisibil.

29. În sfârșit, reiese de la punctele 63-66 din hotărârea atacată că Tribunalul a adoptat o poziție, în cadrul motivului întemeiat pe nerespectarea dreptului de a fi ascultat, cu privire la problema eventualei scindări de către Comisie a unei încălcări unice și continue. Cu siguranță, din perspectiva argumentației recurentelor, amintită la punctele 15 și 28 din prezentele concluzii, referitoare la incidența pe care ar fi avut-o nerespectarea de către Comisie a dreptului de a fi ascultat asupra dispozitivului deciziei în litigiu, asemenea aprecieri ale Tribunalului nu pot,

13 — A se vedea printre altele Hotărârea din 21 septembrie 2006, JCB Service/Comisia (C-167/04 P, Rec., p. I-8935, care precizează, la punctul 114, că, «[î]n cadrul unui recurs, competența Curții este […] limitată la aprecierea soluției legale pronunțate cu privire la motivele și la argumentele dezbătute în fața primei instanțe”. A se vedea de asemenea Hotărârea din 2 aprilie 2009, France Télécom/Comisia (C-202/07 P, Rep., p. I-2369, punctele 59 și 60).

14 — Pe baza distincției dintre argument juridic și motiv, efectuată de Curte în Hotărârea din 25 octombrie 2007, Komninou și alții/Comisia (C-167/06 P, Rep., p. I-141, punctul 24).

15 — A se vedea în acest sens printre altele Hotărârea din 14 februarie 1990, Franța/Comisia (C-301/87, Rec., p. I-307, punctul 31). A se vedea de asemenea în acest sens Hotărârea din 29 iunie 2006, SGL Carbon/Comisia (C-308/04 P, Rec., p. I-5977, punctul 98 și jurisprudența citată).

cu certitudine, în pofida formulării oarecum confuze, să fi fost făcute decât în mod inutil, deoarece Tribunalul a respins pretenţia recurentelor întemeiată pe încălcarea dreptului de a fi ascultat.

30. Cu toate acestea, în cadrul unui motiv admisibil, revine în principal recurentului să dezvolte argumentele în susţinerea acestuia după cum consideră, fie bazându-se pe argumente utilizate deja la Tribunal, fie dezvoltând argumente noi, în special în raport cu poziţiile adoptate de Tribunal. În caz contrar, procedura de recurs ar fi lipsită de o parte a sensului său [16].

31. În orice caz, având în vedere aprecierile care precedă, este evident că afirmaţiile expuse de recurente la punctele 13-29 din recursul formulat, cu privire la existenţa unei încălcări unice şi continue comună procedurilor în cazurile „ace" şi „închizători", nu pot fi interpretate ca vizând invocarea în faţa Curţii a unui motiv întemeiat pe o eroare de drept sau de apreciere în ceea ce priveşte constatările expuse la punctele 250-260 din motivele deciziei în litigiu, potrivit cărora exista o încălcare unică şi continuă pe pieţele identificate în această decizie. Astfel, în conformitate cu jurisprudenţa, dacă aceasta trebuia să fie situaţia, un asemenea motiv, referitor la temeinicia deciziei în litigiu, ar fi inadmisibil, întrucât este cert că nu a fost prezentat la Tribunal.

32. În al doilea rând, în ceea ce priveşte excepţia de inadmisibilitate opusă de Comisie referitor la susţinerea recurentelor întemeiată pe lipsa de motivare ce caracterizează divizarea procedurii, în opinia noastră, nici această excepţie nu poate fi admisă.

33. Cu siguranţă, admitem faptul că această afirmaţie ar trebui calificată drept motiv distinct de cel întemeiat pe încălcarea dreptului de a fi ascultat şi este cert că aceasta nu a fost invocată la Tribunal.

34. Această dublă constatare ar putea determina respingerea acestui motiv întrucât are un caracter nou. De altfel, subliniem că, în Hotărârea O'Hannrachain/Parlamentul European, Curtea a statuat deja cu privire la inadmisibilitatea unui motiv care viza constatarea încălcării obligaţiei de motivare pretins a fi fost săvârşită de o instituţie comunitară, motiv care nu a fost invocat la instanţa de fond, în temeiul faptului că litigiul cu care este sesizată Curtea în cadrul recursului nu poate fi mai extins decât cel cu care a fost sesizat Tribunalul [17].

16 — A se vedea Hotărârea PKK şi KNK/Consiliul, citată anterior (punctul 64, precum şi jurisprudenţa citată).

17 — Hotărârea din 5 iunie 2003 (C-121/01 P, Rec., p. I-5539, punctul 39).

35. Cu toate acestea, considerăm că abordarea din această hotărâre, O'Hannrachain/Parlamentul European, este excesiv de rigidă, deoarece omite să ia în considerare jurisprudența Curții potrivit căreia încălcarea obligației de motivare constituie un motiv de ordine publică ce trebuie invocat din oficiu de instanța comunitară [18]. Or, astfel cum a indicat recent Curtea, la punctele 49 și 50 din Hotărârea Chronopost și La Poste/UFEX și alții, pronunțată în recurs, examinarea unui motiv de ordine publică poate avea loc în orice etapă a procedurii, chiar dacă partea care îl invocă s-a abținut să îl invoce la Tribunal [19]. În această privință, trebuie să se arate că, la punctul 49 din Hotărârea Chronopost și La Poste/UFEX și alții, Curtea s-a referit la punctul 25 din Hotărârea Comisia/Daffix [20], în care se invoca încălcarea obligației de motivare. Această referire ne determină să considerăm că, în mod implicit, dar necesar, Curtea a admis că un motiv întemeiat pe nerespectarea obligației de motivare, în special pe nemotivare, ar trebui să poată fi invocat în cadrul recursului, în pofida faptului că acesta nu a fost invocat la instanța de fond.

36. În orice caz, recurentele par să critice Tribunalul pentru că nu a invocat din oficiu pretinsa nemotivare care afecta divizarea procedurii de investigație în două proceduri distincte.

37. Prin urmare, considerăm că cele două motive prezentate de Comisie privind constatarea inadmisibilității primului motiv de recurs ar trebui respinse de Curte.

b) Cu privire la fond

38. În ceea ce privește fondul, considerăm că prezentul motiv de recurs ar trebui respins.

39. În primul rând, în opinia noastră, recurentele nu pot să critice Tribunalul pentru că a statuat, la punctul 61 din hotărârea atacată că acestora li s-a oferit posibilitatea să își prezinte observațiile cu privire la divizarea procedurii

18 — A se vedea printre altele Hotărârea din 2 aprilie 1998, Comisia/Sytraval și Brink's France (C-367/95 P, Rec., p. I-1719, punctul 67), precum și Hotărârea din 30 martie 2000, VBA/Florimex și alții (C-265/97 P, Rec., p. I-2061, punctul 114). A se vedea de asemenea, cu privire la noțiunea de motiv de ordine publică, punctele 102-104 din Concluziile pe care le-am prezentat în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 13 septembrie 2007, Common Market Fertilizers/Comisia (C-443/05 P, Rep., p. I-7209). În ceea ce privește obligația de motivare a unui act ca aspect ce ține de ordinea publică și care trebuie examinat din oficiu de instanță, jurisprudența nu pare să facă diferență după dubla funcție a normelor privind motivarea, și anume, pe de o parte, cea de a permite controlul legalității de către instanță (finalitate obiectivă) și, pe de altă parte, cea de a garanta persoanei interesate cunoașterea motivelor măsurii adoptate pentru a-și putea apăra drepturile și pentru a verifica temeinicia actului (finalitate subiectivă) [a se vedea, cu privire la această dublă funcție, printre altele Hotărârea din 17 ianuarie 1984, VBVB și VBBB/Comisia, (43/82 și 63/82, Rec., p. 19, punctul 22), Hotărârea din 17 ianuarie 1995, Publishers Association/Comisia (C-360/92 P, Rec., p. I-23, punctul 39), și Hotărârea din 18 septembrie 2003, Volkswagen/Comisia (C-338/00 P, Rec., p. I-9189, punctul 124)]. Inadmisibilitatea reținută în Hotărârea O'Hannrachain/Parlamentul European, citată anterior, nu pare să se bazeze pe o diferență de acest tip. În orice caz, având în vedere finalitatea exclusiv subiectivă a respectării dreptului la apărare, un motiv întemeiat pe încălcarea acestui drept (sau a dreptului de a fi ascultat) nu poate, în opinia noastră, să fie calificat drept motiv de ordine publică. Instanța comunitară nu ar trebui, așadar, să poată examina din oficiu un asemenea motiv.

19 — Hotărârea din 1 iulie 2008, Chronopost și La Poste /UFEX și alții (C-341/06 P și C-342/06 P, Rep., p. I-4777).

20 — Hotărârea din 20 februarie 1997 (C-166/95 P, Rec., p. I-983, punctul 25).

în cadrul răspunsului lor la comunicarea privind obiecțiunile care le-a fost adresată la 15 martie 2004, care era în mod univoc intitulată „Comunicare privind obiecțiunile în procedura PO/articole de mercerie: ace”.

40. În această privință, trebuie amintit că comunicarea privind obiecțiunile prevăzută de Regulamentul nr. 17 (și de Regulamentul nr. 1/2003) este un document de procedură pregătitor în raport cu decizia prin care se finalizează procedura. Acest document delimitează obiectul procedurii administrative inițiate, împiedicând astfel Comisia să rețină alte obiecții în decizia emisă. Acest document trebuie să precizeze elementele esențiale pe care se bazează Comisia în această etapă a procedurii. Aprecierile de fapt sau de drept pe care Comisia le efectuează în comunicarea privind obiecțiunile au, așadar, un caracter pur provizoriu [21].

41. Pe de altă parte, respectarea dreptului la apărare impune ca, pe parcursul procedurii administrative, să li se fi oferit posibilitatea întreprinderilor în cauză să își comunice în mod util punctul de vedere cu privire la realitatea și la pertinența faptelor și a împrejurărilor invocate, precum și cu privire la documentele reținute de Comisie în susținerea afirmației sale referitoare la existența unei încălcări a tratatului CE [22]. Comisia trebuie să țină seama de elementele ce rezultă din procedura administrativă, fie pentru a abandona obiecții care s-ar fi dovedit a fi greșit întemeiate, fie pentru a-și adapta și completa, atât în fapt, cât și în drept, argumentația în susținerea obiecțiilor pe care le menține [23].

42. Cu alte cuvinte, prin comunicarea privind obiecțiunile, întreprinderea în cauză este informată cu privire la toate elementele esențiale pe care se bazează Comisia în această etapă a procedurii și numai după trimiterea comunicării menționate această întreprindere își poate valorifica pe deplin dreptul la apărare [24].

43. Or, în speță, comunicarea privind obiecțiunile din 15 martie 2004 a limitat, fără ambiguitate, la „articole de mercerie: ace” obiectul procedurii administrative care s-a finalizat cu adoptarea deciziei în litigiu.

44. Această mențiune era suficientă pentru a permite recurentelor să își prezinte punctul de vedere cu privire la divizarea procedurii și, în măsura în care acestea consideră că această divizare le cauzează prejudicii, să o conteste.

21 — A se vedea în acest sens Ordonanța din 18 iunie 1986, British American Tobacco și Reynolds Industries/Comisia (142/84 și 156/84, Rec., p. 1899, punctul 13), precum și Hotărârea din 17 noiembrie 1987, British American Tobacco și Reynolds Industries/Comisia (142/84 și 156/84, Rec., p. 4487, punctul 70), și Hotărârea din 7 ianuarie 2004, Aalborg Portland și alții/Comisia (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P și C-219/00 P, Rec., p. I-123, punctul 67, precum și jurisprudența citată).

22 — Hotărârea Aalborg Portland și alții/Comisia, citată anterior (punctul 66 și jurisprudența citată).

23 — A se vedea Hotărârea din 15 iulie 1970, ACF Chemiefarma/Comisia (41/69, Rec., p. 661, punctul 92), și Hotărârea Aalborg Portland și alții/Comisia, citată anterior (punctul 67), precum și Ordonanța British American Tobacco și Reynolds Industries/Comisia, citată anterior (punctul 13).

24 — A se vedea Hotărârea din 25 ianuarie 2007, Dalmine/Comisia (C-407/04 P, Rep., p. I-829, punctul 59 și jurisprudența citată).

45. De altfel, arătăm că, fără să fie necesar să se statueze cu privire la temeinicia acestei afirmații, recurentele admit în mod explicit, la punctul 10 din recurs, că respectiva comunicare privind obiecțiunile din 15 martie 2004 relevă faptul că, în opinia Comisiei, comportamentul acestora în cazul „ace” constituie o încălcare autonomă în raport cu comportamentul lor în domeniul închizătorilor.

46. Această recunoaștere demonstrează că recurentele puteau foarte bine să își prezinte punctul de vedere cu privire la divizarea procedurii în etapa comunicării privind obiecțiunile. Or, în mod evident, acestea din urmă în continuare nu au explicat motivele pentru care, deși erau informate și conștiente de această poziție, cel puțin provizorie, adoptată de Comisie, le-a fost imposibil să formuleze observații, chiar sumare, cu privire la respectiva poziție în cadrul răspunsului lor la acea comunicare privind obiecțiunile, pentru care recurentele au dispus de un termen de mai mult de două luni de la notificarea acestei comunicări.

47. Adăugăm că formularea unor astfel de observații în această etapă a procedurii nu ar fi determinat recurentele să admită existența unei încălcări în cazul „închizători” [25], fapt pe care recurentele nu îl invocă de altfel.

48. În al doilea rând, nu poate fi admisă nici pretenția potrivit căreia divizarea procedurii în etapa comunicării privind obiecțiunile ar fi afectată de o nemotivare.

49. Trebuie amintit că procedura administrativă care conduce la adoptarea unei decizii prin care se constată o încălcare a articolului 81 alineatul (1) CE este, în general, divizată în două etape, ce respectă, fiecare, *o logică internă proprie*. Prima dintre aceste etape, și anume etapa instrucției anterioară comunicării privind obiecțiunile, trebuie să permită Comisiei să adopte o poziție cu privire la orientarea procedurii. Cea de a doua dintre etapele menționate, care se întinde de la comunicarea privind obiecțiunile până la adoptarea deciziei finale, trebuie să permită Comisiei să se pronunțe în mod definitiv cu privire la încălcarea imputată [26].

25 — Potrivit jurisprudenței, Comisia poate obliga o întreprindere, eventual prin intermediul unei decizii, să îi furnizeze toate informațiile necesare cu privire la faptele pe care aceasta le-a putut cunoaște, dar nu poate impune respectivei întreprinderi obligația de a prezenta răspunsuri prin care aceasta ar ajunge să admită existența încălcării, a cărei dovadă revine în sarcina Comisiei [a se vedea Hotărârea Dalmine/Comisia, citată anterior (punctul 34 și jurisprudența citată)].

26 — A se vedea în această privință Hotărârea din 15 octombrie 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia (C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P-C-252/99 P și C-254/99 P, Rec., p. I-8375, punctele 182-184), precum și Hotărârea din 21 septembrie 2006, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Comisia (C-105/04 P, Rec., p. I-8725, punctul 38).

50. Astfel cum recurentele au admis în cadrul recursului, rezultă din comunicarea privind obiecțiunile din 15 martie 2004 că s-a considerat de către Comisie că încălcarea avută în vedere în acest document, și anume cea referitoare la „articole de mercerie: ace”, *constituia o încălcare unică și continuă*. Prin urmare, cel mai târziu la data notificării comunicării privind obiecțiunile din 15 martie 2004, recurentele au înțeles motivul care constituia temeiul divizării procedurii, începând de la comunicarea menționată, în două proceduri distincte, dintre care una a condus la adoptarea deciziei în litigiu.

51. În această privință, și contrar celor sugerate de recurente, nu considerăm că putem pune în sarcina Comisiei obligația de a explica mai în detaliu motivele care au determinat-o să delimiteze chiar obiectul unui document, precum o comunicare privind obiecțiunile, care are în sine tocmai funcția de a circumscrie obiectul fazei procedurii administrative care trebuie să conducă Comisia să se pronunțe în mod definitiv cu privire la încălcarea imputată [27]. Astfel, abordarea propusă de recurente ar avea drept consecință să impună Comisiei să își explice poziția adoptată provizoriu, astfel cum a fost delimitată în comunicarea privind obiecțiunile, în raport cu elementele ce rezultă din măsurile de investigație prealabile pe care această instituție consideră că nu trebuie să le includă în respectiva etapă a procedurii administrative. În consecință, Comisia ar fi nu numai obligată, în conformitate cu jurisprudența, să precizeze, în comunicarea privind obiecțiunile, toate elementele esențiale pe care își bazează, în această etapă a procedurii, afirmația cu privire la existența unei încălcări, ci și să includă o motivație clară privind elementele (prin natură neesențiale) pe care, chiar în cadrul acestei proceduri administrative, nu intenționează să le considere drept temei.

52. A impune o asemenea cerință de motivare în această etapă a procedurii administrative ar fi, în opinia noastră, excesiv.

53. În prezenta cauză, trebuie, de altfel, să se sublinieze, astfel cum au arătat recurentele în înscrisurile pe care le-au prezentat, că, la momentul adoptării comunicării privind obiecțiunile din 15 martie 2004, Comisia nu finalizase procedura de investigație care privea domeniul închizătorilor și că, prin urmare, aceasta nu le adresase comunicarea privind obiecțiunile în acest dosar, care a fost adoptată abia la 16 septembrie 2004. În astfel de condiții, este cu atât mai dificil să înțelegem cum se poate impune Comisiei o motivare specifică privind divizarea procedurii la momentul adoptării primei sale comunicări privind obiecțiunile în domeniul „articolelor de mercerie: ace”, în condițiile în care, în această etapă, niciun alt document nu urmărește să constate existența unei alte încălcări a articolului 81 alineatul (1) CE.

54. În plus, remarcăm că în Hotărârea van Landewyck și alții/Comisia, Curtea a respins un motiv întemeiat pe conexarea afectată de nereguli și nemotivată, în etapa deciziei de constatare a unei încălcări a articolului 81 CE, a trei proceduri inițial divizate pentru motivul

27 — A se vedea în această privință Hotărârea Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia, citată anterior (punctul 183).

că se acordase posibilitatea întreprinderilor și asocierilor în cauză să își comunice punctul de vedere cu privire la obiecțiunile reținute în cadrul procedurii administrative care avea drept origine diferite plângeri care au fost depuse în mod succesiv în cursul procedurii [28]. Or, în pofida lipsei motivării deciziei care făcea obiectul acțiunii în această cauză cu privire la „conexarea" celor trei proceduri, Curtea a indicat că nimic nu se opunea posibilității Comisiei de a statua printr-o unică decizie cu privire la o aceeași încălcare ce făcea obiectul mai multor plângeri depuse succesiv în cursul aceleiași proceduri [29].

55. Nu vedem niciun motiv pentru care Comisiei ar trebui să i se impună o obligație de motivare mai oneroasă în cazul în care această instituție efectuează divizarea procedurii, din moment ce comunicarea privind obiecțiunile a permis recurentelor să își prezinte punctul de vedere cu privire la respectiva divizare în cadrul procedurii administrative în urma căreia s-a adoptat decizia în litigiu. În această privință, amintim că recurentele nu au invocat în niciun moment la Tribunal o eroare de drept sau o eroare de apreciere care ar fi fost săvârșită de Comisie în decizia în litigiu cu privire la constatările, expuse la punctele 250-260 din această decizie, potrivit cărora exista o „încălcare unică și continuă" a articolului 81 alineatul (1) CE pe piețele avute în vedere de respectiva decizie.

28 — A se vedea Hotărârea din 29 octombrie 1980 (209/78-215/78 și 218/78, Rec., p. 3125, punctele 29-32).

29 — *Ibidem* (punctul 32).

56. În consecință, considerăm că Tribunalul nu trebuia să invoce din oficiu pretinsa nemotivare referitoare la divizarea procedurii administrative.

57. Prin urmare, primul motiv de recurs ar trebui respins ca neîntemeiat.

C — *Cu privire la al doilea motiv de recurs, întemeiat pe denegarea de dreptate și pe încălcarea dreptului la o protecție jurisdicțională efectivă*

1. Argumentația părților

58. Recurentele reproșează Tribunalului că a refuzat să verifice legalitatea divizării procedurii, în condițiile în care, pe de o parte, acesta ar fi recunoscut că prezenta cauză se distingea de cauza în care s-a pronunțat Hotărârea Tokai II, citată anterior, și, pe de altă parte, ar fi fost în posesia unor indicii, și anume comunicările privind obiecțiunile din 16 septembrie 2004 și din 8 martie 2006 privind cazul „închizători", potrivit cărora Comisia ar fi procedat la o divizare arbitrară a unei încălcări unice și continue. Contrar celor statuate de Tribunal la punctul 66 din hotărârea atacată, finalitatea acestei proceduri nu mai era de natură speculativă. Tribunalul nu ar fi respectat nici faptul că legalitatea deciziei în litigiu depindea de problema de a ști dacă

încălcarea ce a fost constatată și sancționată prin această decizie constituia o încălcare distinctă în raport cu cea de a patra încălcare reprimată în cadrul deciziei „închizători”.

59. Comisia amintește, în esență, că decizia „închizători” nu fusese adoptată în momentul în care Tribunalul a început deliberările privind cauza în care s-a pronunțat hotărârea atacată și că respectivele comunicări privind obiecțiunile sunt documente de natură pregătitoare. Comisia propune respingerea acestui motiv.

2. Apreciere

60. Astfel cum am arătat deja în cadrul examinării primului motiv de recurs, aprecierile Tribunalului care figurează la punctele 63-66 din hotărârea atacată și reproduse la punctul 17 din prezentele concluzii au fost, în mod implicit, dar necesar, expuse în cadrul examinării incidenței pe care se pretinde că ar fi avut-o nerespectarea dreptului de a fi ascultat asupra legalității deciziei în litigiu.

61. Or, în măsura în care Tribunalul a statuat, în opinia noastră, în mod întemeiat, că recurentelor li se oferise posibilitatea să se apere împotriva divizării procedurii, aprecierile expuse la punctele 63-66 din hotărârea atacată au fost, așadar, făcute în mod inutil.

62. În conformitate cu jurisprudența, criticile îndreptate împotriva unor astfel de motive inutile ale unei hotărâri a Tribunalului nu pot fi admise [30].

63. În opinia noastră, cel de al doilea motiv de recurs trebuie să fie declarat, prin urmare, neoperant.

64. În orice caz, considerăm că acest motiv este neîntemeiat.

65. Mai întâi, contrar celor invocate de recurente, Tribunalul nu a considerat, la punctul 65 din hotărârea atacată, că prezenta cauză se deosebește de cea în care s-a pronunțat Hotărârea Tokai II, ci s-a limitat la a rezuma argumentele recurentelor în susținerea opiniei acestora potrivit căreia cazurile „ace” și „închizători” se suprapuneau, astfel încât situația în cauză nu era în întregime comparabilă cu cea din cauza menționată, Tokai II. Astfel, la punctul 66 din hotărârea atacată, Tribunalul constată că „afirmațiile [recurentelor] nu pot fi verificate totuși decât după adoptarea deciziei în cazul «închizători»”.

30 — A se vedea printre altele Hotărârea din 28 octombrie 2004, van den Berg/Consiliul și Comisia (C-164/01 P, Rec., p. I-10225, punctul 60), precum și Hotărârea din 28 iunie 2005, Dansk Rørindustri și alții/Comisia (C-189/02 P, C-202/02 P, C-205/02 P-C-208/02 P și C-213/02 P, Rec., p. I-5425, punctul 148).

66. În continuare, în ceea ce privește tocmai aprecierea care figurează la punctul 66 din hotărârea atacată, este cert că, la momentul introducerii acțiunii la Tribunal și la începerea deliberărilor în cauză ca urmare a procedurii orale, nu fusese adoptată încă nicio decizie care să finalizeze procedura administrativă în cazul „închizători". Faptul că, astfel cum arată recurentele, Tribunalul dispunea, la momentul ședinței în cauza în care s-a pronunțat hotărârea atacată, de două comunicări privind obiecțiunile adresate în special recurentelor în cazul „închizători" nu îi permitea în niciun caz, în temeiul caracterului în mod necesar provizoriu al aprecierilor care figurează în documentele menționate [31], să considere aceste înscrisuri ca reprezentând un indiciu al unei pretinse lipse de motive obiective care să justifice divizarea procedurii. Dacă Tribunalul ar fi urmărit abordarea sugerată de recurente în susținerea prezentului motiv și ar fi luat în considerare elementele care figurează în respectivele comunicări privind obiecțiunile, ar fi ajuns, în opinia noastră, să vicieze motivele hotărârii atacate printr-o eroare de drept, prin faptul că ar fi ținut seama de aprecieri provizorii, fără să ia în considerare eventualele observații ale întreprinderilor destinatare ale respectivelor comunicări, anticipând în mod neadecvat decizia „închizători" [32].

67. Pe de altă parte, trebuie amintit că recurentele nu au pretins în niciun moment la Tribunal că au fost săvârșite de către Comisie erori de drept sau de apreciere prin reținerea, în decizia în litigiu, a existenței unei încălcări unice și continue a articolului 81 alineatul (1) CE.

31 — A se vedea în această privință jurisprudența menționată la nota de subsol 21 din prezentele concluzii.

32 — A se vedea, în legătură cu nivelul amenzilor, Hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, citată anterior (punctul 434).

68. Tribunalul nu putea, așadar, decât să se limiteze la a constata că afirmațiile făcute de recurente, întemeiate pe acte pregătitoare ale deciziei „închizători", a cărei adoptare nu a intervenit nici la momentul începerii deliberărilor în cauză și nici măcar la momentul pronunțării hotărârii atacate, erau numai de natură speculativă și nu puteau pune în cauză legalitatea deciziei în litigiu.

69. Prin faptul că a arătat, la punctul 66 prima teză din hotărârea atacată, că aceste afirmații nu puteau fi verificate decât după adoptarea deciziei în cazul „închizători", Tribunalul nu a săvârșit, așadar, nicio eroare de drept. Dimpotrivă, acesta a răspuns argumentelor recurentelor limitându-și controlul, în mod întemeiat, la cel al legalității deciziei în litigiu, în lumina motivelor invocate de recurente. Prin urmare, nu se poate pretinde, în opinia noastră, că Tribunalul ar fi săvârșit o denegare de dreptate sau că nu ar fi respectat dreptul la o protecție jurisdicțională efectivă.

70. În plus, aprecierea care figurează la punctul 66 prima teză din hotărârea atacată, precum și precizarea efectuată la punctul 232 *in fine* al aceleiași hotărâri, în legătură cu proporționalitatea amenzii aplicate în decizia în litigiu în raport cu cea care risca să li se aplice recurentelor în decizia „închizători", potrivit căreia argumentul prezentat de recurente ar fi susceptibil să fie invocat în cadrul unei eventuale proceduri ulterioare îndreptate împotriva deciziei în cazul „închizători", demonstrează, în opinia noastră, preocuparea

Tribunalului de a indica recurentelor că aceste obiecții trebuiau, în mod mai pertinent, să fie îndreptate împotriva deciziei care trebuia să intervină eventual în cazul „închizători” [33].

71. Pentru ansamblul acestor motive, considerăm că al doilea motiv, întemeiat pe denegarea de dreptate și pe încălcarea dreptului la o protecție jurisdicțională efectivă, ar trebui respins, în principal, ca neoperant sau, în subsidiar, ca neîntemeiat.

D — *Cu privire la al treilea motiv de recurs, întemeiat pe luarea în considerare insuficientă de către Tribunal a constatării încălcării obligației de motivare de către Comisie în ceea ce privește stabilirea gravității încălcării*

72. Cel de al treilea motiv se divizează în două aspecte, întemeiate pe o luare în considerare insuficientă de către Tribunal a constatării încălcării obligației de motivare de către Comisie în ceea ce privește dimensiunea pieței relevante și, respectiv, pe o luare în considerare insuficientă de către Tribunal a constatării încălcării obligației de motivare de către Comisie în ceea ce privește impactul real al încălcării asupra pieței.

33 — Astfel cum au arătat recurentele în cadrul ședinței în prezenta cauză, acestea au formulat o acțiune împotriva deciziei „închizători” (a se vedea punctul 18 din prezentele concluzii).

1. Cu privire la primul aspect al celui de al treilea motiv, întemeiat pe o luare în considerare insuficientă de către Tribunal a constatării încălcării obligației de motivare de către Comisie în ceea ce privește dimensiunea pieței relevante

a) Considerațiile Tribunalului

73. În acțiunile introduse la Tribunal, recurentele critică în special Comisia pentru că nu și-a motivat în mod suficient aprecierile privind dimensiunea pieței relevante care figurau în decizia în litigiu.

74. Mai întâi, Tribunalul a arătat, la punctul 87 din hotărârea atacată, că nu exista o obligație a Comisiei de a efectua în speță o delimitare a pieței în vederea aplicării articolului 81 alineatul (1) CE, având în vedere obiectul anticoncurențial al acordurilor.

75. Acesta a precizat totuși, la punctul 88 din hotărârea atacată că, întrucât dispozitivul deciziei în litigiu aplica o amendă în temeiul Regulamentului nr. 1/2003, constatările privind faptele referitoare la piața relevantă erau pertinente, chiar dacă insuficiența acestora nu era de natură să conducă la anularea în totalitate a deciziei menționate.

76. La punctul 89 din hotărârea atacată, Tribunalul a subliniat:

„89 Astfel, potrivit liniilor directoare, la evaluarea gravității încălcării, «trebuie să se țină seama» nu numai de natura proprie a încălcării, ci și de «impactul real asupra pieței, atunci când acesta poate fi măsurat» (punctul 1 A primul paragraf). Or, în scopul evaluării impactului real al încălcării asupra pieței, este necesară delimitarea acestei piețe. Liniile directoare prescriu de asemenea că este «necesar», în scopul stabilirii gravității unei încălcări, să «să se țină seama de capacitatea economică efectivă a autorilor încălcării de a cauza prejudicii semnificative altor operatori» (punctul 1 A al patrulea paragraf), ceea ce implică necesitatea stabilirii dimensiunii piețelor și a cotelor de piață pe care le dețin întreprinderile în cauză."

77. După ce a considerat că nu exista o nemotivare cu privire la delimitarea piețelor (punctul 95 din hotărârea atacată), Tribunalul a examinat constatările Comisiei referitoare la dimensiunea pieței, care figurează la punctele 45 și 46 din motivele deciziei în litigiu.

78. La punctul 98 din hotărârea atacată, Tribunalul a arătat că aprecierile Comisiei cu privire la dimensiunile celor trei piețe ale produselor pe care aceasta le identificase rămâneau lacunare și nu permiteau să se verifice dimensiunea tuturor piețelor relevante. Tribunalul a constatat, la punctul 99 din hotărârea atacată, că decizia în litigiu era „viciată de o insuficiență a motivării, ceea ce ar putea determina anularea […] în parte a [deciziei menționate] […], cu excepția cazului în care constatările Comisiei cu privire la capacitatea economică efectivă a întreprinderilor respective de a cauza prejudicii semnificative sunt întemeiate pe alte motive ale deciziei [în litigiu]".

79. La punctele 100 și 101 din hotărârea atacată, Tribunalul a constatat următoarele:

„100 Or, în împrejurările cauzei, recurentele nu au contestat în niciun moment constatările Comisiei expuse în [motivele] decizi[ei] [în litigiu] care permit să se afirme existența unei astfel de capacități chiar în lipsa datelor menționate mai sus. Astfel, Comisia a constatat, la [punctul] 325 din [motivele] decizi[ei] [în litigiu], că, în perioada încălcării, Prym și Entaco erau lideri ai pieței europene a producției de ace, piață pe care concurența era foarte limitată [exercitată în esență de Needle Industries (India) Ltd]; că Prym era numărul unu european în celelalte sectoare ale articolelor de mercerie dure, precum sistemele de închidere și boldurile, și unul dintre principalii concurenți pe

piața închizătorilor prin glisare, și că Coats și Prym erau principalii concurenți pentru vânzarea în detaliu cu mărcile lor de ace de cusut la mână, și anume Milward și Newey.

101 Aceste observații, deși intitulate «Tratament diferențiat», se află în partea «Gravitatea încălcării» a deciziei [în litigiu] și cuprind referiri la criteriile pertinente pentru evaluarea capacității economice efective a autorilor unei încălcări de a cauza prejudicii semnificative. În plus, recurentele nu au contestat în niciun moment că se aflau printre cei mai puternici operatori din sectorul vizat."

b) Argumentația părților

80. În opinia recurentelor, Tribunalul nu ar fi respectat faptul că încălcarea obligației de motivare în ceea ce privește dimensiunea piețelor produselor a avut impact asupra stabilirii gravității reale a încălcării, dat fiind că stabilirea acesteia presupune utilizarea cumulativă a mai multor criterii. În această privință, recurentele precizează că însăși Comisia a indicat, la punctul 333 din motivele deciziei în litigiu, că a stabilit gravitatea reală a încălcării pe baza dimensiunii piețelor relevante și a capacității economice a autorilor încălcării de a cauza prejudicii semnificative.

81. Tribunalul ar fi săvârșit de asemenea o eroare de drept prin faptul că a considerat suficientă descrierea efectuată de Comisie privind impactul real al încălcării asupra pieței, referindu-se, la punctul 101 din hotărârea atacată, la poziția de lider a întreprinderilor în cauză. Tribunalul nu ar fi respectat astfel diferența dintre stabilirea capacității economice efective a unei întreprinderi de a cauza prejudicii semnificative și stabilirea impactului real asupra pieței, dacă acesta este măsurabil. Deși recurentele admit că, în ultimă instanță, referirea la o poziție de lider poate fi suficientă pentru a constata capacitatea economică a unei întreprinderi de a cauza prejudicii semnificative, aceasta nu poate fi suficientă pentru a măsura impactul real asupra pieței, care impune constatarea dimensiunii piețelor. Pe de altă parte, recurentele apreciază că există o contradicție de motive între punctul 89 și punctele 99 și 100 din hotărârea atacată. Acestea consideră, așadar, că erorile care viciază hotărârea atacată ar trebui să antreneze anularea deciziei în litigiu.

82. Comisia răspunde că, la o lectură corectă a hotărârii atacate, Tribunalul nu a aprobat obligația de stabilire a dimensiunii piețelor produselor decât în ceea ce privește capacitatea întreprinderilor în cauză de a produce prejudicii semnificative. Cu toate acestea, dacă respectiva capacitate ar putea fi constatată, cum ar fi cazul în speță, prin alte mijloace, Comisia ar fi scutită de obligația de a stabili dimensiunea piețelor (punctele 89, 90, 99 și 101 din hotărârea atacată). În plus, din jurisprudența Tribunalului ar rezulta că metoda de calcul al amenzilor descrisă în liniile directoare nu impune nicidecum luarea în considerare, în scopul stabilirii cuantumului de pornire al amenzii, a dimensiunii piețelor produselor.

83. Potrivit Comisiei, Tribunalul nu a confundat problema stabilirii capacității efective a întreprinderii de a cauza prejudicii semnificative cu cea a stabilirii impactului real al încălcării, deoarece acesta a constatat, la punctul 115 din hotărârea atacată, un viciu de motivare în ceea ce privește impactul real.

84. Aceasta adaugă că, statuând, la punctul 89 din hotărârea atacată, că Comisia era obligată să delimiteze piața relevantă și, prin urmare, să stabilească dimensiunea acesteia, Tribunalul nu a putut considera, cu siguranță, că o asemenea delimitare corespundea cu cea care trebuie efectuată în cadrul aplicării articolului 82 CE, în caz contrar, jurisprudența potrivit căreia Comisia nu este obligată, în aplicarea articolului 81 alineatul (1) CE, să delimiteze piața ar fi complet lipsită de sens. În orice caz, eventuale erori privind constatările referitoare la dimensiunea pieței nu pot antrena anularea în totalitate a deciziei în litigiu.

c) Apreciere

85. Este necesar, cu titlu preliminar, să se precizeze că, prin prezentul aspect al celui de al treilea motiv, criticile adresate de recurente în privința hotărârii atacate se raportează doar la aprecierea de către Tribunal a motivării deciziei în litigiu referitoare la dimensiunea pieței relevante, în vederea stabilirii gravității încălcării. Întrucât aceasta din urmă constituie, astfel cum s-a arătat deja, unul dintre cele două criterii reținute de articolul 23 alineatul (3) din Regulamentul nr. 1/2003 pentru calculul amenzii, prezentul aspect nu ar putea, în eventualitatea necesității admiterii sale, decât să determine, pe lângă anularea hotărârii atacate, anularea parțială a deciziei în litigiu, astfel cum a constatat Tribunalul la punctele 88 și 99 din hotărârea atacată, și, eventual, modificarea acesteia.

86. Cu toate acestea, nu considerăm că acest aspect poate fi admis.

87. În primul rând, astfel cum a arătat Comisia în mod întemeiat în memoriul său în răspuns, recurentele fac, în mai multe privințe, o lectură eronată a motivelor criticate din hotărârea atacată, în sensul că acestea confundă aprecierile efectuate de Tribunal care se raportează la dimensiunea pieței cu cele – care fac de altfel obiectul celui de al doilea aspect al prezentului motiv și care au fost expuse la alte puncte ale motivelor din hotărârea atacată – referitoare la impactul real al încălcării asupra pieței. Astfel, contrar celor susținute de recurente, în niciun moment Tribunalul nu a constatat faptul că Comisia a descris în mod suficient impactul real al încălcării asupra pieței, referindu-se, la punctul 101 din hotărârea atacată, la poziția de lider a întreprinderilor în cauză. Aprecierile de la punctul 101 din hotărârea atacată se raportează numai la capacitatea economică efectivă a întreprinderilor în cauză de a produce prejudicii semnificative celorlalți

operatori, în sensul punctului 1 A al patrulea paragraf din liniile directoare, iar nu la impactul real al încălcării asupra pieței, menționat la punctul 1 A primul paragraf din liniile directoare.

88. În al doilea rând, recurentele par să considere, deși argumentația lor nu este suficient de clară în această privință, că criteriile referitoare la aprecierea gravității unei încălcări în vederea calculului amenzii sunt cumulative și că, din moment ce Comisia se referă, precum în decizia în litigiu, la dimensiunea pieței printre aceste criterii, Tribunalul nu poate statua că motivarea insuficientă în privința acestui criteriu poate fi completată printr-o trimitere la constatările referitoare la capacitatea economică efectivă a întreprinderilor în cauză de a produce prejudicii semnificative efectuate în decizia în litigiu.

89. În această privință, trebuie amintit că, potrivit jurisprudenței, gravitatea încălcărilor trebuie stabilită în funcție de un număr mare de elemente, precum, printre altele, împrejurările specifice ale cauzei, contextul acesteia și caracterul descurajator al amenzilor, în sensul că s-a stabilit o listă imperativă sau exhaustivă de criterii care trebuie luate în considerare în mod obligatoriu [34].

90. Curtea a statuat că, printre elementele de natură să intre în aprecierea gravității încălcărilor, figurează comportamentul fiecăreia dintre întreprinderi, rolul jucat de fiecare dintre acestea în stabilirea practicilor concertate, profitul pe care acestea l-au putut obține în urma acestor practici, dimensiunea lor și valoarea mărfurilor relevante, precum și riscul pe care încălcări de acest tip îl reprezintă pentru obiectivele Comunității Europene [35].

91. În consecință, în principiu, nu există în sarcina Comisiei nicio obligație de a lua în considerare dimensiunea piețelor produselor drept criteriu pentru aprecierea gravității unei încălcări, acesta nefiind decât un element pertinent printre altele [36].

92. Contrar celor susținute de recurente prin referire la punctul 91 din Hotărârea Aalborg Portland și alții/Comisia, citată anterior, de la punctul respectiv nu se poate deduce o altă concluzie. Astfel, acest punct se limitează la a indica faptul că „întinderea pieței afectate" trebuie luată în considerare, ceea ce, cu siguranță, vizează întinerea geografică a pieței relevante, astfel cum confirmă punctul 1 A din liniile directoare, iar nu dimensiunea economică (sau volumul cifrei de afaceri) a piețelor afectate.

34 — A se vedea Hotărârea din 17 iulie 1997, Ferriere Nord/Comisia (C-219/95 P, Rec., p. I-4411, punctul 33), Hotărârea din 15 octombrie 2002, Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia, citată anterior (punctul 465), Hotărârile citate anterior Dansk Rørindustri și alții/Comisia (punctul 241) și Dalmine/Comisia (punctul 129).

35 — A se vedea printre altele Hotărârea din 7 iunie 1983, Musique Diffusion française și alții/Comisia (100/80-103/80, Rec., p. 1825, punctul 129), Hotărârile citate anterior Danske Rørindustri și alții/Comisia (punctul 242) și Dalmine/Comisia (punctul 130).

36 — A se vedea în acest sens Hotărârea Dalmine/Comisia, citată anterior (punctul 132).

93. Trebuie amintit că, în decizia în litigiu, Comisia a afirmat că s-a întemeiat pe diferite elemente pentru a stabili gravitatea încălcării, printre care dimensiunea pieţelor şi capacitatea economică efectivă a întreprinderilor de a cauza prejudicii semnificative celorlalţi operatori, acest din urmă element fiind menţionat explicit la punctul 1 A al patrulea paragraf din liniile directoare.

94. În această privinţă, trebuie arătat că recurentele nu critică acea constatare a Tribunalului, expusă la punctul 89 din hotărârea atacată, potrivit căreia, în vederea aprecierii gravităţii încălcării, stabilirea dimensiunii pieţelor ar fi necesară (şi, prin urmare, de fapt, funcţională) pentru a stabili capacitatea economică efectivă a întreprinderilor de a cauza prejudicii semnificative celorlalţi operatori, în sensul liniilor directoare.

95. Cu toate acestea, recurentele consideră că Tribunalul s-a contrazis prin impunerea, mai întâi, a unei asemenea obligaţii, admiţând ulterior, la punctele 99 şi 100 din hotărârea atacată, că insuficienţa motivării pe care a constatat-o în legătură cu stabilirea dimensiunii pieţelor poate fi suplinită prin referirea la poziţia de lider pe piaţă făcută de Comisie la punctul 325 din motivele deciziei în litigiu şi necontestată de recurente.

96. Deşi considerăm că recurentele subliniază în mod absolut pertinent contradicţia ce reiese în urma lecturii motivării expuse la punctele 89, 99 şi 100 din hotărârea atacată [37], această obiecţie nu poate fi admisă totuşi, în opinia noastră, pentru următoarele motive.

97. Astfel cum a statuat Curtea şi cum a amintit Tribunalul la punctul 90 din hotărârea atacată, pentru a stabili influenţa pe care a putut-o exercita o întreprindere pe piaţă, cotele de piaţă deţinute de aceasta sunt pertinente [38].

98. Cu toate acestea, nu se poate deduce din această jurisprudenţă că, pentru a evalua influenţa întreprinderii pe piaţă sau, pentru a relua termenii liniilor directoare, capacitatea economică efectivă de a cauza prejudicii semnificative celorlalţi operatori, este necesară măsurarea acestei capacităţi obligând Comisia să efectueze o delimitare prealabilă a pieţei, precum şi o apreciere a dimensiunii acesteia, în termeni de volum al cifrei de afaceri [39].

37 — Amintim că, potrivit unei jurisprudenţe constante, problema de a şti dacă motivarea unei hotărâri a Tribunalului este contradictorie este o chestiune de drept care poate fi invocată în cadrul unui recurs. A se vedea printre altele Hotărârea Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Comisia, citată anterior (punctul 71 şi jurisprudenţa citată).

38 — Hotărârea din 17 decembrie 1998, Baustahlgewebe/Comisia (C-185/95 P, Rec., p. I-8417, punctul 139).

39 — Amintim că, la punctul 95 din hotărârea atacată, Tribunalul a statuat că obligaţia de motivare în ceea ce priveşte delimitarea pieţelor relevante a fost îndeplinită de Comisie, constatare necriticată de recurente.

99. Astfel cum consideră în mod întemeiat Comisia, interpretarea punctului 89 din hotărârea atacată ca impunând o asemenea cerinţă ar conduce la a impune Comisiei o demonstraţie pe care aceasta nu este obligată să o facă în contextul constatării unei încălcări a articolului 81 alineatul (1) CE atunci când o asemenea încălcare este, prin însăşi natura sa, contrară articolului menţionat, astfel cum a constatat Tribunalul la punctele 86 şi 87 din hotărârea atacată, prin referire la o jurisprudenţă constantă (motive care nu sunt, de altfel, contestate de recurente) [40].

100. O astfel de abordare ar ajunge astfel să interpreteze deosebit de restrictiv liniile directoare.

101. Prin urmare, deşi considerăm că în mod întemeiat a considerat Tribunalul că, în vederea stabilirii gravităţii încălcării şi în vederea calculului amenzii, Comisia trebuie să ia în considerare capacitatea economică efectivă a autorilor unei încălcări de a cauza prejudicii semnificative celorlalţi operatori, în aplicarea punctului 1 A al patrulea paragraf din liniile directoare, în opinia noastră, o astfel de luare în considerare nu trebuie, în mod obligatoriu, să „implice necesitatea de a stabili dimensiunea pieţelor", contrar celor statuate de Tribunal la punctul 89 din hotărârea atacată.

102. În schimb, opinăm că este mai corect să se considere că o astfel de capacitate a autorilor încălcării poate fi demonstrată prin orice mijloc adecvat, printre care figurează stabilirea dimensiunii pieţelor în termeni de volum al cifrei de afaceri.

103. Or, cu siguranţă acest criteriu a fost aplicat de Tribunal la punctele 99-101 din hotărârea atacată. Astfel, acesta a apreciat, după ce a constatat că decizia în litigiu era motivată insuficient în ceea ce priveşte stabilirea dimensiunii pieţelor în termeni de volum al cifrei de afaceri, că această lacună în motivare putea fi suplinită prin alte motive expuse în decizia în litigiu, în speţă constatările efectuate la punctul 325 din motivele acestei decizii, referitoare, în esenţă, la ceea ce părţile din prezenta cauză au descris ca poziţie de lider a recurentelor pe pieţe.

104. În această privinţă, trebuie arătat că, la punctele 63 şi 66 din recurs, recurentele admit în mod expres pertinenţa unui astfel de

40 — Curtea a afirmat că „definiţia pieţei relevante, în cadrul aplicării articolului 85 alineatul (1) din tratat [devenit articolul 81 alineatul (1) CE], are drept unic obiect să stabilească dacă acordul în cauză este susceptibil să afecteze comerţul dintre statele membre şi are drept obiect sau drept efect să împiedice, să restrângă sau să denatureze jocul concurenţei în cadrul pieţei comune" [Ordonanţa din 16 februarie 2006, Adriatica di Navigazione/Comisia (C-111/04 P, punctul 31)]. Tribunalul a dedus astfel, ca o consecinţă foarte logică, ca la punctul 86 din hotărârea atacată, că obligaţia de a efectua o delimitare a pieţei relevante în cadrul unei decizii adoptate în aplicarea articolului 81 CE nu este absolută, ci se impune Comisiei exclusiv în ipoteza în care, fără o asemenea delimitare, nu este posibil să se stabilească dacă înţelegerea în cauză este susceptibilă să afecteze comerţul dintre statele membre şi are drept obiect sau drept efect să împiedice, să restrângă sau să denatureze jocul liber al concurenţei în cadrul pieţei comune. A se vedea de asemenea printre altele Hotărârea Tribunalului din 19 martie 2003, CMA CGM şi alţii/Comisia (T-213/00, Rec., p. II-913, punctul 206), precum şi Hotărârea din 6 iulie 2000, Volkswagen/Comisia (T-62/98, Rec., p. II-2707, punctul 230), şi Hotărârea din 8 iulie 2004, Mannesmannröhren-Werke/Comisia (T-44/00, Rec., p. II-2223, punctul 132).

criteriu pentru a aprecia capacitatea economică efectivă a unei întreprinderi de a cauza prejudicii semnificative. Acestea se limitează, în acest context, la a reproșa Comisiei că nu a demonstrat în mod suficient existența unei astfel de poziții de lider pe piață, având în vedere împrejurările cauzei. Or, o asemenea critică în legătură cu constatările de fapt și cu aprecierea acestora nu poate fi examinată de Curte în cadrul recursului, cu excepția cazului denaturării lor de către Tribunal [41], fapt neinvocat de recurente în speță.

105. Prin urmare, în pofida erorii de drept și a contradicției de motive care au afectat raționamentul Tribunalului expus la punctele 89, 99 și 100 din hotărârea atacată, aceste vicii nu au avut o incidență asupra dispozitivului hotărârii menționate care ar fi de natură să conducă la anularea sa.

106. Sugerăm, așadar, respingerea primului aspect al celui de al treilea motiv ca neîntemeiat.

41 — A se vedea în această privință printre altele Hotărârea din 19 martie 2009, Archer Daniels Midland/Comisia (C-510/06 P, Rep., p. I-1843, punctul 105 și jurisprudența citată).

2. Cu privire la al doilea aspect al celui de al treilea motiv, întemeiat pe o luare în considerare insuficientă de către Tribunal a constatării încălcării obligației de motivare de către Comisie în ceea ce privește impactul real al încălcării asupra pieței

a) Considerațiile Tribunalului

107. La punctul 108 din hotărârea atacată, Tribunalul a amintit că, potrivit punctului 1 A primul paragraf din liniile directoare, la evaluarea gravității încălcării, Comisia nu este obligată să efectueze o examinare a impactului real al unei încălcări asupra pieței decât dacă rezultă că acest impact este măsurabil.

108. Tribunalul a remarcat în continuare, la punctul 109 din hotărârea atacată, că Comisia nu a susținut în niciun moment că, în speță, impactul nu era măsurabil și că aceasta chiar a indicat în timpul procedurii contencioase că încălcarea fusese pusă în aplicare, ceea ce presupunea că încălcarea a avut în mod necesar efecte reale asupra condițiilor concurenței pe pieţele relevante.

109. Tribunalul a respins această teză ca nefiind „convingătoare”, pentru motivul că punerea în aplicare a unui acord nu presupune în mod necesar ca acesta să producă efecte reale, sprijinindu-se în acest sens pe practica decizională a Comisiei și pe una dintre

propriile hotărâri. Acesta a reproșat de asemenea Comisiei că nu a răspuns la argumentul recurentelor potrivit căruia acordurile în cauză nu generaseră o creștere a prețurilor de vânzare a acelor perforate (punctul 110 din hotărârea atacată). Tribunalul a constatat în final că Comisia s-a întemeiat exclusiv pe o legătură de la cauză la efect între punerea în aplicare a înțelegerii și impactul real al acesteia, ceea ce nu era suficient pentru calculul amenzii (punctul 111 din hotărârea atacată). Prin urmare, acesta a concluzionat, la punctul 112 din hotărârea atacată, că nu a fost îndeplinită în mod suficient obligația de motivare ce revenea Comisiei.

110. Tribunalul a examinat consecințele juridice ale unei astfel de încălcări a obligației de motivare la punctul 190 din hotărârea atacată. La acest punct, Tribunalul a subliniat că, în special, expunerea Comisiei privind stabilirea cuantumului amenzii nu cuprinde niciun element care să explice de ce diminuarea impactului încălcării după 13 martie 1997, pe care aceasta o recunoscuse, de altfel, la punctul 320 din motivele deciziei în litigiu, nu se repercutase asupra calculului amenzii. Cu toate acestea, Tribunalul a concluzionat că „[a]ceastă nemotivare nu poate totuși, în împrejurările cauzei, să conducă la anularea sau la reducerea cuantumului amenzii aplicate, dat fiind că o calificare a încălcării ca «foarte gravă» era întemeiată [pentru motivele pe care le-a expus la punctele 188 și 189 din hotărârea atacată] și că Comisia a ales cuantumul minim de pornire prevăzut de liniile directoare pentru o astfel de încălcare (a se vedea, mai exact, cuantumul maxim pentru o încălcare «gravă»), și anume 20 de milioane de euro. Astfel, Comisia arată în mod întemeiat că alegerea cuantumului minim este suficientă în speță pentru a ține seama de diminuarea impactului încălcării în perioada încălcării."

b) Argumentația părților

111. În opinia recurentelor, Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept statuând, la punctul 190 din hotărârea atacată, că nemotivarea privind aprecierea impactului real al încălcării nu trebuia, în împrejurările cauzei, să conducă la anularea sau la reducerea amenzii, întrucât calificarea încălcării drept „foarte gravă" era întemeiată. Tribunalul ar combina astfel probleme privind legalitatea materială a deciziei cu probleme privind consecințele juridice ale unei încălcări a obligației de motivare formală. Din moment ce Comisia dispune, în materie de înțelegeri, de o vastă putere de apreciere, respectarea dispozițiilor procedurale și a obligației de motivare ar avea o importanță primordială pentru dreptul la apărare.

112. Comisia respinge ipoteza recurentelor. Totuși, aceasta consideră că Tribunalul a săvârșit erori de drept la punctele 109-112 din hotărârea atacată. Pe de o parte, Tribunalul ar fi impus Comisiei să demonstreze lipsa impactului real măsurabil, în condițiile în

care acesta nu a constatat el însuși că acest impact era măsurabil. Pe de altă parte, Tribunalul ar fi contrazis o jurisprudență constantă potrivit căreia punerea în aplicare a unui asemenea acord, al cărui obiect este anticoncurențial, este suficientă pentru a respinge posibilitatea de a concluziona că nu există un impact asupra pieței. În consecință, Comisia invită Curtea să efectueze o substituire a motivelor, respingând constatările cuprinse la punctele 109-112 din hotărârea atacată în ceea ce privește dovada și caracterul măsurabil al impactului asupra pieței.

c) Apreciere

113. Înainte de a examina al doilea aspect în susținerea motivului invocat de recurente în ceea ce privește punctul 190 din hotărârea atacată, trebuie să se statueze, în prealabil, cu privire la cererea de substituire a motivelor formulată de Comisie, o astfel de cerere putând permite Curții să identifice o eroare de drept săvârșită de Tribunal și să o rectifice fără să afecteze totuși dispozitivul hotărârii recurate, care ar fi întemeiată pentru alte motive [42].

42 — A se vedea printre altele Hotărârea din 9 iunie 1992, Lestelle/Comisia (C-30/91 P, Rec., p. I-3755, punctul 28), Hotărârea din 12 noiembrie 1996, Ojha/Comisia (C-294/95 P, Rec., p. I-5863, punctul 52), Hotărârea din 13 iulie 2000, Salzgitter/Comisia (C-210/98 P, Rec., p. I-5843, punctul 58), precum și Hotărârea din 9 septembrie 2008, FIAMM și alții/Consiliul și Comisia (C-120/06 P și C-121/06 P, Rep., p. I-6513, punctul 187).

i) Cu privire la cererea de substituire a motivelor prezentată de Comisie

114. Două probleme de drept constituie nucleul criticilor adresate de Comisie privind motivarea Tribunalului expusă la punctele 109-112 din hotărârea atacată.

115. În primul rând, Comisia consideră că în mod eronat Tribunalul a constatat că aceasta trebuia să prezinte dovada lipsei unui impact real al încălcării asupra pieței, în condițiile în care, pe de o parte, această obligație nu îi este impusă decât dacă acest impact este măsurabil, ceea ce, în opinia sa, nu era cazul în speță, având în vedere natura acordurilor care aveau drept obiect neutralizarea concurenței potențiale pe piețele relevante, și, pe de altă parte, Tribunalul nu ar fi constatat, în final, că impactul asupra pieței era, în speță, măsurabil.

116. În al doilea rând, Comisia susține că Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept prin considerarea faptului că aceasta a motivat insuficient decizia în litigiu limitându-se la a arăta că efectele reale ale încălcării pe piață puteau fi deduse din punerea în aplicare a înțelegerii.

117. În opinia noastră, aceste critici nu pot fi împărtășite în întregime.

118. Cu privire la prima serie de critici, este cu siguranță adevărat că, potrivit punctului 1 A primul paragraf din liniile directoare, revine exclusiv Comisiei obligația de a demonstra impactul real al unei încălcări asupra pieței atunci când acesta este măsurabil. În ceea ce privește înțelegerile orizontale cu privire la prețuri sau la repartizarea piețelor, reiese de asemenea din liniile directoare că aceste înțelegeri pot fi calificate drept încălcări foarte grave numai în temeiul propriei lor naturi, fără să existe o obligație a Comisiei de a demonstra un impact real al încălcării asupra pieței. În acest caz, impactul real al încălcării asupra pieței constituie un element printre altele.

119. Cu toate acestea, astfel cum a constatat Tribunalul la punctul 111 din hotărârea atacată, Comisia a consacrat o secțiune a deciziei în litigiu „impact[ului] real al încălcării", în care aceasta a indicat printre altele faptul că încălcarea avusese un impact asupra pieței și că acest impact se diminuase între 13 martie 1997 și 31 decembrie 1999. Or, este valabilă numai una dintre cele două variante: fie Comisia nu intenționează să se întemeieze pe criteriul impactului real al încălcării asupra pieței, caz în care decizia prin care aceasta aplică o amendă întreprinderilor participante la înțelegere nu va lua în calcul, în vederea stabilirii gravității încălcării, decât natura proprie a încălcării și, eventual, întinderea geografică a pieței, în conformitate cu punctul 1 A din liniile directoare, fie aceasta consideră necesar să își întemeieze decizia pe un astfel de impact, precum în decizia în litigiu, caz în care există, în opinia noastră, o prezumție potrivit căreia aceasta consideră că un astfel de impact este măsurabil. Astfel, în măsura în care utilizarea unui astfel de criteriu *poate* să permită Comisiei să crească cuantumul amenzii pe care aceasta intenționează să o aplice peste pragul minim de 20 de milioane de euro prevăzut de liniile directoare pentru încălcări foarte grave, nu se poate considera în mod rezonabil că, atunci când această instituție alege să consacre într-o decizie de aplicare a unei amenzi trei puncte din motive „impactul[ui] real al încălcării", aceasta nu are intenția să întemeieze respectiva decizie pe criteriul impactului real al încălcării. În opinia noastră, în asemenea împrejurări este corect din punct de vedere juridic să se deducă astfel concluzia, cum a procedat, în esență, Tribunalul în hotărârea atacată, că Comisia consideră că impactul pe care îl descrie în decizia sa este, în principiu, măsurabil, cu excepția situației în care decizia menționată prevede o motivare specifică în sens contrar cu privire la acest aspect.

120. În consecință, tocmai în acest context și pe baza unei asemenea prezumții, a caracterului măsurabil al impactului real asupra pieței, a subliniat Tribunalul, la punctul 109 din hotărârea atacată, că, în cursul procedurii contencioase, Comisia nu a indicat, în speță, că impactul real al încălcării nu era măsurabil. Prin urmare, Tribunal nu a pus în niciun caz în sarcina Comisiei obligația de a prezenta o dovadă negativă, ci s-a limitat să constate că, având în vedere prezumția pe care tocmai am precizat-o, Comisia nu a infirmat, în cursul procedurii contencioase, existența unei asemenea prezumții, care putea fi dedusă în urma lecturii deciziei în litigiu.

121. Pe de altă parte, nu se poate reține explicația, prezentată de Comisie în memoriul său în răspuns adresat Curții, potrivit căreia, în temeiul naturii acordurilor – care, amintim, aveau drept obiect o repartizare a piețelor

produselor și a pieței geografice prin neutralizarea intrării pe piață a unui potențial concurent –, impactul acestora nu era măsurabil; astfel, o asemenea motivare nu figurează în decizia în litigiu și, în orice caz, nu a fost invocată în primă instanță.

122. În sfârșit, nu revenea Tribunalului, în cadrul examinării pe care a efectuat-o cu privire la motivarea suficientă a deciziei în litigiu, astfel cum această obiecție a fost invocată de recurente, obligația să afirme că impactul era în mod efectiv măsurabil, o astfel de apreciere ținând de legalitatea pe fond a deciziei în litigiu.

123. Prin urmare, propunem respingerea primei serii de critici adresate de Comisie în privința motivării punctului 109 din hotărârea atacată.

124. A doua serie de critici, care s-a referit la aprecierile Tribunalului, efectuate la punctele 110-112 din hotărârea atacată, referitoare la caracterul insuficient al demonstrării unui impact real al încălcării asupra pieței, merită o atenție mai deosebită.

125. Trebuie subliniat, cu titlu preliminar, caracterul confuz al raționamentului care a fost dezvoltat de Tribunal la respectivele puncte, în cadrul subtitlului intitulat „Cu privire la motivarea referitoare la calculul amenzii”. Astfel, Tribunalul expune în detaliu în același timp considerații de formă care țin de insuficiența motivării deciziei în litigiu (criticând, de exemplu, Comisia, la punctul 110 din hotărârea atacată, că nu a răspuns la argumentația recurentelor privind lipsa unei creșteri a prețurilor de vânzare a acelor perforate) și considerații de fond, de altfel mult mai substanțiale, referitoare la caracterul „[ne]convingător” sau inexact al motivării reținute la punctele 318-320 din motivele deciziei menționate [43].

126. Or, considerăm că în mod întemeiat Comisia critică Tribunalul pentru că a considerat că motivarea deciziei în litigiu referitoare la impactul real asupra pieței este insuficientă.

127. Astfel, pe de o parte, potrivit unei jurisprudențe privind întinderea obligației de motivare referitoare la calculul unei amenzi aplicate pentru încălcarea normelor comunitare privind concurența, cerințele fundamentale de procedură pe care le constituie o astfel de obligație sunt îndeplinite în ipoteza în care Comisia arată, în decizia sa, elementele de apreciere care i-au permis să măsoare gravi-

43 — A se vedea printre altele, cu privire la acest aspect, Hotărârea Comisia/Sytraval și Brink's France, citată anterior (punctele 67 și 72), precum și punctul 92 din hotărârea atacată.

tatea și durata încălcării [44]. Or, în speță, în ceea ce privește gravitatea încălcării, singura disputată în prezenta cauză, aceste elemente au fost expuse cu siguranță la punctele 316-325 din motivele deciziei în litigiu, criteriul impactului real fiind apreciat la punctele 318-320 din motivele deciziei menționate.

128. Pe de altă parte, rezultă în mod neîndoielnic din afirmațiile de la punctul 110 prima și a doua teză din hotărârea atacată, precum și din cele expuse la punctul 111 ultima teză din hotărârea menționată că Tribunalul a examinat temeinicia motivelor deciziei în litigiu, invalidând aprecierea făcută în cadrul acesteia, mai degrabă decât să se limiteze la a verifica dacă Comisia a expus, în mod clar și neechivoc, raționamentul care a determinat-o să conchidă cu privire la existența unui impact real al încălcării asupra pieței.

129. În consecință, considerăm că Tribunalul a săvârșit o eroare de drept calificând, la punctul 112 din hotărârea atacată, viciile care afectează decizia în litigiu, pe care le-a constatat la punctele 110 și 111 din hotărârea menționată, ca făcând parte dintr-o motivare insuficientă privind criteriul impactului real asupra pieței [45].

130. Cu toate acestea, nu considerăm însă că cererea de substituire a motivelor prezentată de Comisie poate fi admisă, cu excepția situației în care s-ar considera că această cerere ar însemna (fapt cu privire la care avem îndoieli serioase) că Tribunalul ar fi trebuit să constate o eroare de apreciere juridică.

131. Astfel, considerăm, pentru motivele expuse în continuare, că Tribunalul a statuat în mod întemeiat, în esență, că Comisia nu se putea baza exclusiv pe o legătură de la cauză la efect între punerea în aplicare a înțelegerii și impactul real al acesteia asupra pieței pentru calculul amenzii.

132. Contrar celor susținute de Comisie atât în memoriul său în răspuns, cât și în cadrul ședinței, problema dacă punerea în aplicare efectivă a unei înțelegeri este suficientă pentru a demonstra impactul real al încălcării asupra

44 — A se vedea Hotărârea din 16 noiembrie 2000, KNP BT/Comisia (C-248/98 P, Rec., p. I-9641, punctul 42), Hotărârea Sarrió/Comisia (C-291/98 P, Rec., p. I-9991, punctul 73), precum și Hotărârea Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia, citată anterior (punctul 463).

45 — Trebuie să se rețină în această privință că, în timp ce în versiunea franceză a punctului 115 din hotărârea atacată, Tribunalul utilizează expresia „nemotivare”, reiese în mod clar din limba de procedură (și anume limba germană), singura versiune lingvistică autentică, ce utilizează expresia „unzureichende Begründung”, că ceea ce se urmărește prin această expresie nu este lipsa de motivare (în germană: „Begründungsmangel”), ci existența unei motivări insuficiente sau defectuoase („unzureichende Begründung”). Această interpretare este confirmată de faptul că respectiva expresie este identică cu cea utilizată la punctul 99 din hotărârea atacată, la care Tribunalul a constatat o „insuficiență a motivării” în ceea ce privește dimensiunea piețelor.

pieței este departe de a fi făcut obiectul unei „jurisprudențe constante” a Tribunalului. În price caz, această problematică nu a fost tranșată de Curte până în prezent, fiind sesizată pentru prima oară cu privire la acest aspect nu numai în prezenta cauză, ci și în cauzele denumite ale „băncilor austriece” [46].

133. Astfel cum a subliniat avocatul general Bot în Concluziile pe care le-a prezentat la 26 martie 2009 în aceste din urmă cauze, numeroase incertitudini există cu privire la conținutul termenului „măsurabil”, în sensul liniilor directoare [47].

134. Aceste incertitudini decurg, în parte, din jurisprudența contradictorie a Tribunalului cu privire la problema de a ști dacă, pentru a demonstra existența unui impact real al încălcării asupra pieței, este suficientă constatarea privind punerea în aplicare efectivă a înțelegerii.

135. Astfel cum a subliniat în mod întemeiat avocatul general Bot în Concluziile citate anterior [48], se pot distinge două curente jurisprudențiale în această privință.

136. Potrivit primului curent jurisprudențial, Tribunalul statuează că în mod întemeiat poate Comisia să se întemeieze numai pe punerea în aplicare a înțelegerii pentru a concluziona cu privire la existența unui impact real asupra pieței. Aparțin acestui curent Hotărârea Tribunalului în cauzele băncilor austriece [49], Hotărârea Groupe Danone/Comisia [50] precum și, mai recent, Hotărârile Hoechst/Comisia [51] și Carbone Lorraine/Comisia [52].

137. Dimpotrivă, astfel cum am arătat deja, în hotărârea atacată, Tribunalul a considerat că, pentru a demonstra impactul real al încălcării asupra pieței, Comisia nu se putea limita la a constata că înțelegerea a fost pusă în aplicare în mod efectiv. Această abordare se înscrie într-un al doilea curent jurisprudențial, contemporan cu primul, care, în esență, impune Comisiei să fie în măsură să furnizeze indicii concrete și credibile care să arate, cu o probabilitate rezonabilă, că înțelegerea a avut un impact asupra pieței, punerea în aplicare

46 — Cauzele conexate Erste Bank der österreichischen Sparkassen/Comisia (C-125/07 P), Raiffeisen Zentralbank Österreich/Comisia (C-133/07 P), Bank Austria Creditanstalt/Comisia (C-135/07 P) și Österreichische Volksbanken/Comisia (C-137/07 P), aflate în prezent pe rolul Curții.

47 — Punctul 275 din concluziile menționate.

48 — A se vedea punctele 279-300 din aceleași concluzii.

49 — Hotărârea din 14 decembrie 2006, Raiffeisen Zentralbank Österreich și alții/Comisia (T-259/02-T-264/02 și T-271/02, Rec., p. II-5169, punctul 288). A se reține că această hotărâre a fost pronunțată de aceeași cameră, având aceeași compunere cu cea care a pronunțat hotărârea atacată.

50 — Hotărârea din 25 octombrie 2005 (T-38/02, Rec., p. II-4407). Potrivit punctului 148 din această hotărâre, «punerea în aplicare, chiar parțială, a unui acord al cărui obiect este anticoncurențial este suficientă pentru a elimina posibilitatea de a conchide cu privire la lipsa unui impact al acordului menționat asupra pieței”. A se reține că, în cadrul recursului introdus la Curte și în care s-a pronunțat Hotărârea din 8 februarie 2007, Groupe Danone/Comisia (C-3/06 P, Rec., p. I-1331), Curtea nu era sesizată cu privire la acest aspect.

51 — Hotărârea din 18 iunie 2008 (T-410/03, Rep., p. II-881, punctele 345 și 348).

52 — Hotărârea din 8 octombrie 2008 (T-73/04, Rep., p. II-2661, punctul 84). A se reține că această hotărâre face obiectul unui recurs la Curte, înregistrat sub numărul de referință C-554/08 P (cauza Le Carbone Lorraine/Comisia, aflată în prezent pe rolul Curții).

efectivă a înțelegerii constituind, în această abordare, numai un indiciu puternic, fără ca totuși Comisia să își poată limita analiza la un astfel de indiciu [53].

138. Potrivit acestei abordări, punerea în aplicare a încălcării nu constituie decât o condiție prealabilă dovedirii existenței unui impact real al unei înțelegeri asupra pieței [54].

139. Asemenea poziției adoptate de avocatul general Bot în Concluziile sale citate anterior [55], împărtășim raționamentul urmat de acest al doilea curent jurisprudențial.

140. Astfel, apreciem că, din moment ce Comisia intenționează să își întemeieze decizia prin care aplică o amendă unei întreprinderi pentru încălcarea articolului 81 alineatul (1) CE pe existența unui impact real al încălcării asupra pieței, aceasta trebuie să fie în măsură să furnizeze indicii concrete, credibile și suficiente care să îi permită să aprecieze ce influență efectivă a putut avea încălcarea asupra jocului concurenței pe piață. Mai exact, în măsura în care existența unui impact real al încălcării permite Comisiei, în cazul unei încălcări foarte grave prin natura proprie, să întărească gravitatea acesteia și să crească cuantumul de pornire dincolo de pragul minim previzibil de 20 de milioane de euro, această instituție nu se poate limita pur și simplu la a constata că înțelegerea a fost pusă în aplicare în mod efectiv și, prin urmare, nu se poate limita la a presupune, fără nicio demonstrație suplimentară, că această înțelegere a generat probabil un efect asupra pieței.

141. O asemenea cerință ni se pare cu atât mai adecvată în lumina obiectivului, amintit de jurisprudență, potrivit căruia amenzile aplicate întreprinderilor care au încălcat articolul 81 alineatul (1) CE au în special drept scop să reprime comportamentul ilegal al acestora din urmă [56].

142. Or, în acest context, nu se poate admite, în opinia noastră, ca, în ceea ce privește acorduri care au un obiect anticoncurențial, precum cele referitoare la repartizarea piețelor produselor și/sau a piețelor geografice sau cele privind fixarea prețurilor, Comisia să fie nu numai exonerată de

53 — A se vedea Hotărârile Tribunalului din 27 septembrie 2006, Roquette Frères/Comisia (T-322/01, Rec., p. II-3137, punctele 77 și 78), Archer Daniels Midland/Comisia, (T-329/01, Rec., p. II-3255, punctele 178-181), Jungbunzlauer/Comisia (T-43/02, Rec., p. II-3435, punctele 155-159), și Archer Daniels Midland/Comisia (T-59/02, Rec., p. II-3627, punctele 161-165). A se vedea de asemenea în acest sens Hotărârile Tribunalului din 8 iulie 2008, Knauf Gips/Comisia, (T-52/03, punctele 392-395), BPB/Comisia (T-53/03, Rep., p. II-1333, punctele 301-304) și Lafarge/Comisia (T-54/03, punctele 584-587). A se reține că hotărârile pronunțate în cauzele T-52/03 și T-54/03 au făcut obiectul unor recursuri înregistrate cu numerele de referință C-407/08 P și, respectiv, C-413/08 P (cauzele Knauf Gips/Comisia și Lafarge/Comisia, aflate în prezent pe rolul Curții).

54 — A se vedea Hotărârile citate anterior Roquette Frères/Comisia (punctul 77) și Archer Daniels Midland/Comisia (T-329/01, punctul 180).

55 — A se vedea punctele 303-314 din concluziile menționate.

56 — A se vedea printre altele Hotărârile citate anterior ACF Chemiefarma/Comisia (punctul 173) și SGL Carbon/Comisia (punctul 37) și Hotărârea din 7 iunie 2007, Britannia Alloys & Chemicals/Comisia (C-76/06 P, Rep., p. I-4405, punctul 22).

sarcina probei privind efectele acordurilor menționate în vederea constatării *existenței* unei încălcări, ci și de cea privind prezentarea indiciilor concrete și credibile referitoare la impactul real al încălcării asupra pieței, în condițiile în care aceasta consideră necesar să se bazeze pe un asemenea criteriu pentru stabilirea *gravității* încălcării și, în definitiv, pentru calcularea amenzii pe care intenționează să o aplice întreprinderilor în cauză.

143. Rezultă, în opinia noastră, că în mod întemeiat a statuat Tribunalul, în esență, la punctele 110 și 111 din hotărârea atacată, că, fără o altă explicație, Comisia nu putea să se limiteze la a deduce din punerea în aplicare a înțelegerii existența unor efecte reale ale acesteia asupra pieței și să se limiteze la a-și întemeia decizia pe o legătură de la cauză la efect între punerea în aplicare a înțelegerii și impactul real al acesteia asupra pieței.

144. Sugerăm, așadar, să nu se admită cererea de substituire a motivelor prezentată de Comisie.

ii) Cu privire la obiecțiile invocate de recurente în susținerea celui de al doilea aspect al celui de al treilea motiv de recurs

145. Recurentele critică Tribunalul pentru că a refuzat anularea deciziei în litigiu, în condițiile în care acesta a constatat că a fost încălcată de către Comisie obligația de motivare privind criteriul impactului real al încălcării asupra pieței [57]. Astfel, în opinia acestora, Tribunalul nu putea, fără să săvârșească o eroare de drept, să considere, la punctul 190 din hotărârea atacată, că respectivul cuantum de bază al amenzii era adecvat.

146. Presupunând chiar că Tribunalul ar fi constatat în mod întemeiat o motivare lacunară a deciziei în litigiu în ceea ce privește impactul real al încălcării asupra pieței, mai degrabă decât reținerea unei erori (vădite) de apreciere a acestui criteriu, nu considerăm că argumentația expusă de recurente trebuie admisă.

147. Trebuie amintit că, în ceea ce privește acțiunile îndreptate împotriva deciziilor Comisiei prin care se aplică amenzi unor întreprinderi pentru încălcarea normelor privind concurența, Tribunalul are dublă competență. Pe de o parte, în contextul controlului legalității acestor norme, în temeiul articolului 230 CE, acesta trebuie să verifice, printre altele, dacă s-a respectat obligația de motivare, a cărei încălcare conduce la *anulabilitatea* deciziei. Pe de altă

57 — Considerațiile expuse la nota de subsol 45 din prezentele concluzii în legătură cu versiunea franceză a expresiei „nemotivare", utilizată la punctul 115 din hotărârea atacată, sunt de asemenea valabile în ceea ce privește utilizarea acestei expresii la punctul 190 din aceeași hotărâre. Prin urmare, această expresie trebuie interpretată ca vizând o motivare viciată sau defectuoasă, iar nu o lipsă de motivare, în conformitate cu versiunea în limba germană a hotărârii atacate.

parte, Tribunalul este competent să aprecieze, în contextul competenței de fond care îi este recunoscută de articolul 229 CE și de Regulamentul nr. 1/2003, caracterul adecvat al cuantumului amenzilor [58].

148. Rezultă astfel că respectiva constatare a unei motivări insuficiente privind unul dintre criteriile calculului cuantumului amenzii aplicate unei întreprinderi pentru încălcarea articolului 81 alineatul (1) CE nu poate antrena *ipso facto* anularea, chiar parțială, a deciziei prin care a fost aplicată această amendă. Această concluzie se interpretează ținând seama de numărul de criterii ce pot fi utilizate de Comisie pentru a stabili gravitatea și durata unei anumite încălcări. Astfel, dispozitivul deciziei în cauză (inclusiv, așadar, cuantumul amenzii pe care o aplică) se poate întemeia, desigur, în mod valabil și pe alte motive în afara celor care au fost afectate de eroarea sau de viciul constatate de instanța de fond.

149. În decizia în litigiu, Comisia a ajuns la un cuantum de pornire de 20 de milioane de euro în temeiul gravității încălcării. Acest cuantum a fost stabilit ținând seama în special de natura încălcării, de impactul real al acesteia asupra pieței și de întinderea geografică a pieței menționate.

58 — A se vedea în acest sens Hotărârile citate anterior KNP BT/Comisia (punctele 38-40) și Sarrió/Comisia (punctele 69-71).

150. În hotărârea atacată, după ce a evidențiat viciile care afectează aprecierea Comisiei privind impactul real asupra pieței în cadrul examinării gravității încălcării, Tribunalul a verificat dacă aceste vicii pot avea de asemenea o incidență asupra calculului amenzii, și anume asupra cuantumului de pornire de 20 de milioane de euro care a fost reținut de decizia în litigiu împotriva recurentelor.

151. Or, tocmai în contextul controlului pe care Tribunalul îl exercită în temeiul competenței sale de fond, după ce a constatat, la punctele 188 și 189 din hotărârea atacată, că, în decizia în litigiu, calificarea încălcării drept „foarte gravă” era justificată în temeiul naturii acordurilor în cauză, Tribunalul a statuat în mod întemeiat, la punctul 190 din hotărârea menționată, că viciile constatate nu puteau, în împrejurările cauzei, *să conducă la anularea sau la reducerea cuantumului amenzii aplicate*, dat fiind că era întemeiată calificarea încălcării drept „foarte gravă” și că Comisia a ales cuantumul minim de pornire prevăzut de liniile directoare pentru o astfel de încălcare (adică, mai exact, cuantumul maxim pentru o încălcare „gravă”), și anume 20 de milioane de euro.

152. Cu alte cuvinte, Tribunalul a apreciat că, deși impactul real al încălcării asupra pieței poate permite Comisiei să crească cuantumul de pornire al amenzii pe care îl reține, dacă aceasta ar fi putut să fie, eventual, situația în împrejurările cauzei, viciile care afectează acest criteriu nu ar fi avut, în orice caz, nicio influență asupra cuantumului reținut în cauză (și, prin urmare, asupra dispozitivului deciziei

în litigiu), întrucât un astfel de cuantum ar corespunde cuantumului maxim al categoriei încălcărilor grave, în sensul liniilor directoare, în condițiile în care, în temeiul naturii proprii a încălcării în cauză, aceasta putea fi calificată drept încălcare „foarte gravă". În aceste condiții, Tribunalul a considerat, în cadrul competenței sale de fond, că nu era necesară exercitarea competenței sale de modificare a deciziei în litigiu, întrucât cuantumul de pornire reținut era deja atenuat în raport cu calificarea încălcării drept „foarte gravă" și, în consecință, era adecvat.

153. Considerăm că o astfel de apreciere și o asemenea abordare nu sunt afectate de o eroare de drept.

154. Prin urmare, propunem respingerea obiecțiilor expuse de recurente în susținerea celui de al doilea aspect al celui de al treilea motiv de recurs. În consecință, în opinia noastră, se impune respingerea acestui motiv în totalitate.

E — *Cu privire la al patrulea motiv de recurs, întemeiat pe o încălcare a liniilor directoare și pe o apreciere eronată a gravității încălcării*

155. Acest motiv se bazează pe două aspecte. Primul dintre aceste aspecte se întemeiază pe lipsa luării în considerare a caracterului eronat al stabilirii impactului real al încălcării asupra pieței. Cel de al doilea dintre aspectele menționate se bazează pe neluarea în considerare, ca circumstanță atenuantă, a faptului că recurentele ar fi pus capăt încălcării în mod voluntar.

1. Cu privire la primul aspect al celui de al patrulea motiv, întemeiat pe lipsa luării în considerare a caracterului eronat al stabilirii impactului real al încălcării asupra pieței

a) Argumentația părților

156. Recurentele arată că Tribunalul ar fi săvârșit, la punctele 188-190 din hotărârea atacată, o eroare de drept din două puncte de vedere. Pe de o parte, Tribunalul ar fi stabilit gravitatea încălcării ținând seama exclusiv de forma abstractă a acesteia. Neluarea în considerare a împrejurărilor concrete ale încălcării ar fi contrară atât liniilor directoare, cât și jurisprudenței Curții și practicii decizionale a Comisiei. Pe de altă parte, Tribunalul ar fi considerat în mod eronat că acel cuantum de pornire prevăzut de liniile directoare pentru o încălcare foarte gravă constituie un cuantum minim de la care nu se permite derogarea. Această abordare ar fi contrară practicii decizionale a Comisiei și ar constitui o încălcare a principiului proporționalității.

157. Comisia face trimitere în parte la argumentația pe care a prezentat-o în cadrul celui de al treilea motiv în legătură cu impactul real al încălcării asupra pieței. Aceasta adaugă faptul că Tribunalul nu a considerat cuantumul de pornire prevăzut de liniile directoare ca un prag de la care nu se poate deroga, ci, dimpotrivă, a examinat proporționalitatea acestuia la punctele 206 și 223 din hotărârea atacată. În ceea ce privește argumentele recurentelor referitoare la practica decizională a Comisiei, exemplele citate ar fi ori lipsite de pertinență, ori noi sau inexacte.

b) Apreciere

158. Trebuie amintit că, în cadrul unui recurs îndreptat împotriva unei hotărâri a Tribunalului care a stabilit cuantumul amenzii aplicate unei întreprinderi care a încălcat normele comunitare privind concurența, controlul Curții are drept obiect, pe de o parte, să examineze în ce măsură Tribunalul a luat în considerare, în mod corect din punct de vedere juridic, toți factorii esențiali pentru aprecierea gravității unui anumit comportament în lumina articolelor 81 CE și 82 CE, precum și a articolului 15 din Regulamentul nr. 17 (sau a articolului 23 din Regulamentul nr. 1/2003) și, pe de altă parte, să verifice dacă Tribunalul a răspuns corespunzător cerințelor legale la toate argumentele invocate de recurentă, prin care se urmărea anularea sau reducerea amenzii [59].

159. În speță, amintim că Tribunalul a considerat, la punctul 188 din hotărârea atacată, că, în temeiul naturii sale proprii, încălcarea în cauză, care avea drept obiect o repartizare a piețelor produselor și a pieței geografice, constituia o încălcare flagrantă a dreptului concurenței și, prin urmare, era deosebit de gravă. Acesta a dedus, la punctul 189 din hotărârea atacată, că, prin prisma definiției date în liniile directoare, calificarea încălcării ca „foarte gravă" în decizia în litigiu era justificată.

160. Or, ca atare, această apreciere este lipsită, în opinia noastră de orice eroare de drept.

161. Astfel, în Hotărârea Thyssen Stahl/Comisia [60], Curtea a avut deja ocazia să confirme abordarea adoptată de Tribunal potrivit căreia gravitatea încălcării poate fi stabilită prin referire la natura și la obiectul comportamentelor ilegale și faptul că elemente care fac parte din obiectul unui comportament pot avea o mai mare importanță în vederea stabilirii cuantumului amenzii decât cele privind efectele acestuia. Curtea a statuat astfel că efectul unei practici anticoncurențiale nu este, așadar, un criteriu determinant în aprecierea cuantumului adecvat al amenzii [61].

59 — A se vedea printre altele Hotărârile citate anterior Baustahlgewebe/Comisia (punctul 128), Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied/Comisia (punctul 217) și Groupe Danone/Comisia (punctul 69).

60 — Hotărârea din 2 octombrie 2003 (C-194/99 P, Rec., p. I-10821).

61 — *Ibidem* (punctul 118).

162. Pe de altă parte, astfel cum s-a referit Tribunalul în mod întemeiat la punctul 189 din hotărârea atacată, în liniile directoare, Comisia a indicat, în legătură cu încălcări foarte grave, că era vorba „în general [despre] restricții orizontale, precum cartelurile de fixare a prețurilor și cote de împărțire a piețelor sau alte practici care aduc atingere bunei funcționări a pieței unice, precum cele care vizează împărțirea piețelor naționale” (punctul 1 A al doilea paragraf a treia liniuță).

163. Reiese din această descriere indicativă că acorduri sau practici concertate care vizează, precum în speță, pe de o parte, repartizarea piețelor produselor, prin segmentarea pieței europene a acelor și a altor articole de mercerie dure, și, pe de altă parte, repartizarea pieței geografice, prin segmentarea pieței europene a acelor de cusut de mână, a acelor artizanale, a acelor de tricotat și a acelor de croșetat, pot atrage, numai în temeiul propriei lor naturi, calificarea drept „foarte grav[e]”, fără să fie necesar ca astfel de comportamente să se caracterizeze printr-un anumit impact.

164. În consecință, apreciem că recurentele nu pot reproșa Tribunalului că a statuat, în esență, că criteriile enumerate la punctul 1 A primul paragraf din liniile directoare nu au aceeași importanță în vederea aprecierii gravității încălcării.

165. În plus, astfel cum am arătat la punctele 151 și 152 din prezentele concluzii, după ce a evidențiat viciile care afectau examinarea impactului real al încălcării de către Comisie, Tribunalul a refuzat totuși să își exercite competența de modificare a cuantumului de pornire al amenzii stabilit în decizia în litigiu, considerând, în esență, că, în împrejurările cauzei, cuantumul care fusese reținut în cadrul acesteia era atenuat în raport cu calificarea încălcării drept „foarte gravă” rezultând deja din însăși natura acesteia din urmă. Contrar celor susținute de recurente, Tribunalul nu a considerat că acel cuantum de pornire de 20 de milioane de euro, stabilit în decizia în litigiu, constituia un prag de la care nu se poate deroga, ci, dimpotrivă, a examinat, în cadrul competenței sale de fond, dacă era sau nu era necesară modificarea acestui cuantum, astfel cum reiese de la punctul 190 din hotărârea atacată [62]. Faptul că, ținând seama de împrejurările cauzei, Tribunalul ar fi considerat oportun să nu modifice cuantumul de pornire al amenzii stabilit în decizia în litigiu, explicând motivele în susținerea acestei aprecieri, nu poate constitui, în sine, o încălcare a principiului proporționalității. În plus, eventualitatea că în alte cazuri Comisia a apreciat în mod diferit alte comportamente ilegale nu are niciun fel de pertinență, întrucât practica decizională a Comisiei nu servește drept cadru juridic pentru stabilirea amenzilor în materie de concurență [63].

62 — A se vedea printre altele, pentru o abordare similară, Hotărârea Tribunalului din 9 iulie 2003, Kyowa Hakko Kogyo și Kyowa Hakko Europa/Comisia (T-223/00, Rec., p. II-2553, punctele 77-89).

63 — A se vedea printre altele Hotărârile citate anterior Dansk Rørindustri și alții/Comisia (punctele 209-213), JCB Service/Comisia (punctul 205) și Archer Daniels Midland/Comisia (C-510/06 P, punctul 82).

166. Primul aspect al celui de al patrulea motiv trebuie, prin urmare, respins.

2. Cu privire la cel de al doilea aspect al celui de al patrulea motiv, întemeiat pe neluarea în considerare, ca circumstanță atenuantă, a faptului că recurentele ar fi pus capăt încălcării în mod voluntar

a) Argumentația părților

167. Prin intermediul acestui aspect, recurentele susțin că Tribunalul ar fi săvârșit o eroare de drept, la punctele 211 și 213 din hotărârea atacată, statuând că nu se putea pune problema acordării unei circumstanțe atenuante decât dacă întreprinderile în cauză au fost incitate să își înceteze comportamentele anticoncurențiale prin intervențiile Comisiei. Potrivit recurentelor, încetarea voluntară a încălcării încă înainte de primul act de instrucție al Comisiei ar trebui, în mod logic, să fie luată în considerare în cadrul circumstanțelor atenuante, întrucât aceasta nu este, cu siguranță, luată în considerare în aprecierea duratei încălcării.

168. În opinia Comisiei, analiza Tribunalului ar fi conformă jurisprudenței acestuia, care nu trebuie repusă în discuție.

b) Apreciere

169. Este cert că Tribunalul a respins argumentația recurentelor care îi solicitau sancționarea Comisiei pentru că a refuzat să le acorde o circumstanță atenuantă în temeiul punctului 3 din liniile directoare, pentru motivul, în special, că încălcarea încetase înainte de data primelor intervenții ale acesteia din urmă.

170. La punctul 211 din hotărârea atacată, Tribunalul a statuat că încetarea anticipată a acordului ilegal nu poate da naștere dreptului de a beneficia de o circumstanță atenuantă, în sensul punctului 3 din liniile directoare. Astfel, aplicarea unei reduceri în astfel de împrejurări ar lua în considerare de două ori durata încălcărilor pentru calculul amenzilor. În speță, Tribunalul a constatat, la punctul 212 din hotărârea atacată, că încetarea anticipată a acordului ilegal nu a rezultat nici dintr-o intervenție a Comisiei, nici dintr-o decizie a recurentelor de a pune capăt încălcării, ci a rezultat, în esență, din capacitatea de producție crescută a recurentelor în Republica Cehă, astfel cum indicau recurentele în răspunsul lor la comunicarea privind obiecțiunile. Tribunalul a arătat, la punctul 213 din hotărârea atacată, că încetarea anticipată a acordului fusese deja luată în considerare în aprecierea duratei încălcării și, prin urmare, nu putea constitui o circumstanță atenuantă.

171. Independent de problema (de fapt) de a ști dacă recurentele au pus capăt anticipat încălcării în mod cu totul voluntar sau ca

urmare a unor imperative economice, interpretarea liniilor directoare reținută de Tribunal nu poate, în opinia noastră, să fie afectată de o eroare de drept.

172. Astfel, amintim că punctul 3 din liniile directoare arată, în esență, că cuantumul de bază al amenzii stabilite de Comisie este diminuat, în special, în ipoteza în care întreprinderea incriminată încetează încălcarea de la primele intervenții ale Comisiei.

173. Or, în Hotărârea Dalmine/Comisia, citată anterior, Curtea a avut deja ocazia să confirme aprecierea Tribunalului potrivit căreia o circumstanță atenuantă în aplicarea punctului 3 din liniile directoare nu poate fi acordată dacă încălcarea care a fost constatată a încetat sau era în curs de încetare în momentul în care Comisia a efectuat primele verificări [64].

174. Această abordare, deși în împrejurări puțin diferite, a fost confirmată recent în Hotărârea Archer Daniels Midland/Comisia (C-510/06 P), citată anterior, prin care Curtea a considerat că în mod întemeiat acestei întreprinderi i s-a refuzat beneficiul unei diminuări a cuantumului de bază al amenzii care i-a fost aplicată, pentru motivul că aceasta și-a încetat comportamentul ilegal de la primele intervenții ale autorităților americane pentru concurență, care, în acest caz, s-au derulat înaintea celor desfășurate de Comisie [65]. Curtea a întemeiat această apreciere pe necesitatea de a păstra efectul descurajator al amenzii aplicate de Comisie și pe efectul util al articolului 81 alineatul (1) CE [66].

175. Rezultă că, în speță, Tribunalul nu a săvârșit nicio eroare de drept prin faptul că a confirmat refuzul expus de Comisie în decizia în litigiu de a acorda o circumstanță atenuantă recurentelor pentru că au pus capăt în mod anticipat încălcării articolului 81 alineatul (1) CE, încălcare a cărei existență nu a fost contestată de acestea.

176. În consecință, considerăm că al doilea aspect al celui de al patrulea motiv de recurs nu poate fi admis. Acest motiv trebuie de asemenea respins în totalitate.

64 — Punctele 158 și 160.

65 — Punctul 150.

66 — *Ibidem* (punctul 149).

F — *Cu privire la cel de al cincilea motiv de recurs, întemeiat pe încălcarea principiului proporționalității în cadrul stabilirii cuantumului amenzii*

1. Argumentația părților

177. Recurentele susțin că, în contextul determinării gravității încălcării pentru stabilirea amenzilor, Tribunalul nu a respectat principiul proporționalității din două puncte de vedere. Pe de o parte, Tribunalul ar fi procedat la o aplicare formalistă a liniilor directoare, fără să țină seama de împrejurările concrete ale încălcării. Pe de altă parte, Tribunalul nu ar fi verificat caracterul proporțional al amenzii decât din perspectiva unor criterii izolate, fără să țină seama în mod global de împrejurările cauzei. Recurentele critică în această privință, mai exact, punctele 228-232 din hotărârea atacată.

178. În opinia Comisiei, acest motiv ar fi inadmisibil, întrucât ar invita Curtea să efectueze o reexaminare a nivelului amenzii. În subsidiar, aceasta subliniază că Tribunalul a examinat în detaliu caracterul proporțional al amenzii și că argumentele recurentelor sunt neîntemeiate.

2. Apreciere

179. În ceea ce privește prima obiecție a recurentelor, întemeiată pe aplicarea formalistă a liniilor directoare, aceasta trebuie respinsă pentru aceleași motive ca și cele expuse la punctul 165 din prezentele concluzii. Astfel, în susținerea acestei obiecții, recurentele se limitează la a-și reitera criticile potrivit cărora Tribunalul ar fi considerat cuantumul de pornire de 20 de milioane ca fiind un prag de la care nu se poate deroga. Or, astfel cum a arătat deja mai sus, astfel de critici nu pot fi admise.

180. În ceea ce privește a doua obiecție, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, nu revine Curții obligația, atunci când se pronunță în cadrul unui recurs, să substituie, pentru motive de echitate, aprecierea sa celei a Tribunalului, statuând, în

exercitarea competenței sale de fond, cu privire la cuantumul unei amenzi aplicate unei întreprinderi în temeiul încălcării, de către aceasta, a dreptului comunitar [67].

181. Rezultă că, în cadrul recursului, Curtea nu este competentă să efectueze o reexaminare generală a amenzilor [68].

182. Or, în speță, în recursul formulat, recurentele invită Curtea, de fapt, să efectueze o reexaminare a cuantumului amenzii care a fost aplicată de Tribunal. Astfel, acestea susțin, la punctele 103-108 din recurs, că pretinsa lipsă a impactului real asupra pieței, durata și impactul variabil al încălcării, întreruperea anticipată a acesteia, pretinsa disproporție dintre amendă și cifra de afaceri globală, dimensiunea pretins redusă a piețelor relevante, precum și procentul pe care îl reprezintă amenda care a fost aplicată de Comisie în raport cu volumul anual al primului nivel al piețelor relevante ar fi trebuit să conducă Tribunalul la diminuarea cuantumului amenzii aplicate în decizia în litigiu.

183. În cadrul recursului, Curtea este în schimb obligată, printre altele, să verifice dacă Tribunalul a răspuns în mod suficient tuturor argumentelor invocate de recurente, având ca obiect anularea sau reducerea amenzii [69].

184. În această privință, astfel cum a arătat Comisia în memoriul său în răspuns și astfel cum reiese din examinarea celui de al treilea și a celui de al patrulea motiv de recurs, efectuată în prezentele concluzii, Tribunalul a examinat cu minuțiozitate argumentele recurentelor care au fost reiterate la punctele 103-108 din recurs, menționate mai sus.

185. Pe de altă parte, în ceea ce privește cele mai detaliate critici referitoare la pretinsa disproporție a amenzii în raport cu cifra de afaceri globală a recurentelor, precum și cu volumul primului nivel al piețelor relevante, și care nu au fost examinate în cadrul răspunsului care trebuie dat motivelor de recurs precedente, Tribunalul a verificat, în mod întemeiat, la punctele 228-232 din hotărârea atacată, dacă, având în vedere argumentația recurentelor și competența de fond a Tribunalului, cuantumul reținut în decizia în litigiu era proporțional cu elementele menționate. În această privință, trebuie să se arate că Tribunalul a realizat această apreciere fără să

67 — A se vedea printre altele Hotărârea din 15 decembrie 1994, Finsider/Comisia (C-320/92 P, Rec., p. I-5697, punctul 46), Hotărârea din 8 iulie 1999, Hercules Chemicals/Comisia (C-51/92 P, Rec., p. I-4235, punctul 109), precum și Hotărârile citate anterior Limburgse Vinyl Maatschappij și alții/Comisia (punctul 614) și Dansk Rørindustri și alții/Comisia (punctul 245).

68 — A se vedea în acest sens Hotărârea Dansk Rørindustri și alții/Comisia, citată anterior (punctul 246 și jurisprudența citată).

69 — A se vedea mai exact Hotărârile citate anterior Baustahlgewebe/Comisia (punctul 128) și Groupe Danone/Comisia (punctul 69).

respecte plafonul de 10 % din cifra de afaceri globală prevăzut la articolul 23 alineatul (2) din Regulamentul nr. 1/2003, a cărui respectare nu poate, astfel cum în mod corect a statuat la punctul 226 din hotărârea atacată, să garanteze în mod automat proporționalitatea amenzii.

186. În lumina acestor considerații, sugerăm respingerea celui de al cincilea motiv de recurs și, prin urmare, a recursului în totalitate.

III — Cu privire la cheltuielile de judecată

187. În temeiul articolului 122 primul paragraf din Regulamentul de procedură, atunci când recursul nu este fondat, Curtea se pronunță asupra cheltuielilor de judecată. Potrivit articolului 69 alineatul (2) din același regulament, aplicabil procedurii de recurs în temeiul articolului 118 din acesta, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât Comisia a solicitat obligarea recurentelor la plata cheltuielilor de judecată, iar acestea din urmă trebuie, în opinia noastră, să cadă în pretenții, se impune obligarea lor la plata cheltuielilor de judecată aferente recursului.

IV — **Concluzie**

188. Având în vedere considerațiile ce precedă, propunem Curții să declare și să hotărască următoarele:

„1) Respinge recursul.

2) Obligă societățile William Prym GmbH & Co. KG și Prym Consumer GmbH & Co. KG la plata cheltuielilor de judecată.”